

07. 189
7011869
C70
FRANÇOIS COPPÉE

DE LA ACADEMIA FRANCEZĂ

84-3

C70

840-31=590

PENTRU CINSTE

(ON REND L'ARGENT)

ROMAN

TRADUCERE DE

CONST. A. I. GHICA

84-31=R

~~3353~~ 1920

Le 40

EDITURA I. NEGREANU

BUCUREȘTI

Str. Principesa Heana No. 19

Procurați-vă ultimele noutăți literare

APĂRUTE ÎN

EDITURA I. NEGREANU

BUCUREȘTI, Strada Principesa Ileana, 19

- H. Sienkiewicz, Amanta*, roman, cu coperta în culori, traducere de N. Rădulescu-Niger. Vol. Lei 6.
- Théophile Gautier, Privirea fatală*, roman, una din cele mai puternice scrieri ale marelui autor francez. Volumul Lei 5.25.
- Emile Zola, Dragoste și Decădere*, roman, scriere captivantă, citită cu mult interes. A apărut în a II-a edițiune, completă și revăzută. Volumul Lei 6.
- Alphonse Daudet, Speranțe Spulberate*, roman sublim, edițiunea II-a, cu coperta ilustrată în culori. Volumul Lei 4.50.
- H. de Balzac, Talnele Căsniciei*, roman, de mare succes, cu coperta în culori. Volumul Lei 8.
- N. Rădulescu-Niger, Seducătorul*, roman cu adevărat seducător. Copertă ilustrată. Vol. Lei 6.
- N. Rădulescu-Niger, A Fost un Vis!...* roman fermecător. Coperta în culori. Volumul Lei 8.
- N. Rădulescu-Niger, Puterea Destinului*, roman care a obținut cel mai mare succes de librărie. Această lucrare apărând în a 4-a edițiune, își arată îndeajuns marea ei valoare literară. Volumul Lei 8.
- N. Rădulescu-Niger, Romanul unei iubiri*, roman sentimental, copertă în culori. Volumul, Lei 8.
- N. Rădulescu-Niger, Intrigă Amoroasă*, roman captivant, coperta ilustrată. Volumul Lei 8.
- N. Rădulescu-Niger, Logodnițul Durerii*, roman ediția II-a cu coperta ilustrată în culori. Scrierea aceasta este atât de puternică și apreciată de cititori în cât prima edițiune s'a epuizat în câteva zile. Volumul Lei 8.

UN CUVÂNT ÎNAINTE

François Coppée s'a născut în 1842. Părinții lui sînd foarte săraci, Copée a dus în tinerețe o viață grea, trăind existența penibilă a unui modest funcționar la ministerul de război.

Primul lui volum de versuri *Le Reliquaire* a avut un oare-care succes, însă poemul său dramatic *le Passant* prin care se relevă de-odată ca poet de frunte și i-a adus pe lângă glorie și un trai mai larg. E interesant cred, să amintim că *le Passant* a descăluit de-odată trei talente mari, trei glorii ignorate până atunci: François Coppée, Sarah Bernhard, care debuta atunci pentru primă oară pe scena *Odhéonului* și Jules Massenet, care compuse muzica de scenă.

François Coppée a descris în special viața oamenilor de jos, cu suferințele și plăcerile, cu bucuriile și tristețurile lor, de aceea a și fost supranumit „le poète des humbles“.

Poet desăvârșit și prozator de frunte, a depus o mare activitate pe tărâmul literilor. A scris poezii, nuvele, povestiri, romane și piese de Teatru. Menționăm din memorie, neavând sub ochi o antologie:

Teatru: *Madame de Maintenon*, *Les Jacobites*, *Pour la Couronne*, *Severo Troveli*, *L'abandonée*, *Deux douleurs*, etc. Romane: *Toute une Jeunesse*, **Poveste tristă**—(*Henriette*), **Rivales**—(**Prioteno**), **Vinovatul**—(*Le coupable*), ca să amintim numai pe acelea traduse în românește. Nuvele: *Cartes en*

prose, Vingt contes nouveaux, Longues et Brèves etc. Poème: La Veillée, La grève des forgerons. Le jour des morts. François Coppée deși fusese nevoit să-și întrerupă studiile liceale din pricina lipsei de mijloace, era cu toate astea un autodidact iar în 1884, în urma morții lui Victor de Laprade, Academia franceză l'a primit în sânul ei.

Romanul Pentru cinste (ou rend l'argent) cu tot subiectul lui fantastic și oarecum nefiresc, cuprinde pagini de o reală frumusețe și de un dramatism zguduitor.

Același lucru se poate spune și de romanul Iubirea înringătoare—(La cure de Misère)¹⁾ al cărui subiect intră cu desăvârșire în lumea fanteziei și a idealului. Cu toate astea învățătura care se desprinde din aceste două scrieri este profund morală și dacă nu e toomai nouă, dovedește încă odată că fericirea aietei, liniștea sufletească nu se pot dobândi cu bani.

François Coppée a murit acum câți-va ani în 1908, în vârstă de 67 de ani, în urma unei lungi și grele suferințe, îndurate cu o resemnare și un curaj fără seamăn.

Const. A. I. Ghica

Prof. C. Ciocanu

De vulturul des-
perării

Cavarnali

Eugen I. Ibrăileanu

Alina Bona meseri
Aneta I. Ibrăileanu
vazuta de un tânăr de ast

1) Apărut în No. 3 din Biblioteca «Clipse de uitare».

PENTRU CINSTE

I

Criminalul cinstit

Doamne! cât erà de frig.

© ceață care te tăia, o adevărată ceață de ajun de crăciun, în care becurile de gaz care fuseseră aprinse, deși nu erà decât ora patru după amiază, aruncau licăriri galbene și în care trecătorii, — siluete fantastice, — se grăbeau pe trotoare, cu mâinile în buzunare, cu gulerul paltonului ridicat, izbind caldarâmul cu picioarele spre a și le desghetă.

Toți tuseau și strănutau. Nu auzeai decât o tuse continuă de-alungul imensei Chausée d'antîn. Hum! Hum! Ha! Atcium!.. Toți riscau să fie prada bronșitei și guturaiului, toți, începând cu birjarii de pe capră care se ghemuiau în blănilor groase, modistele care alergau cu cutiile lor în dreapta și în stânga, tremurând în hainele lor subțiri, băețașul cu gâtul înfășurat într'un fular care venea să-și încălzească mâinile la sobița unui vânzător de castane și

sfârșind cu domnul „bine îmbrăcat“ cu blana lui greoaie și bogată.

Ce zi urâtă într'adevăr! și cât e de mângâietor să te gândești că Betleem are o climă temperată și că Isus s'a născut într'un grajd, unde răsufierea unui bou și a unui măgar, au încălzit goliciunea-i friguroasă. Inchipuți-vă că lucrul acesta s'ar fi petrecut în mijlocul Parisului, unde vremea e așa de urâtă, la aceeași dată a anului. E tocmai timpul când totul lipsește, la un biet lemnar, în special lemnul pentru cămin și antracitul pentru sobele de fier. Noul născut ar fi avut prea puțin noroc ca să trăiască.

Și ce păcat ar fi fost! Căci, nu e așa, în afară de orice ideie religioasă și făcând abstracție de corpul de doctrină morală care, mângâie o mare parte din genul omenesc de aproape o mie și nouă sute de ani, nimic nu este mai mișcător decât serbarea aceasta de erăciun și voioșia aceasta obștească pentru a sărbători nașterea unui copilăș.

În zilele astea cețoase de iarnă este plăcut să stai la gura sobei și, în modestu-i apartament din etajul al treilea dintr'o casă din strada Clichy, abatele Moulin, bătrânul vicar de la Trinitate, adormise aproape, cu picioarele la foc, citindu-și rugăciunile.

Eră un om foarte cum se cade abatele Moulin, dar foarte simplu și cum se spune în mod vulgar, nu descoperise bulinele de cocă cu care se pecetluiesc scrisorile.

În paranteză fie zis, expresiunea asta n'are nici o valoare. Bulinele de cocă, decăzute astăzi, și pe care doară administrațiile noastre pentru a se conforma cu credința uzului, se încăpățânează să le mai întrebuințeze, constituie o mediocră binefacere pentru omenire și invenția lor nu poate fi socotită că ceva genial.

Oricum, abatele Moulin nu le descoperise, ba chiar nu descoperise nimic. Cu credința lui înfocată și cu virtuțile lui puternice, acest preot bătrân era o excepție în clerul Parisului, în general atât de cunoscător în ceiace privește partea practică a firii. Abatele Moulin, își exercitase multă vreme meseria în mahalalele orașului, în parohiile populare, în preajma săracilor, și acolo dăduse dovezile unei carități naive și delicioase. Avera lui, mai multe mii de franci venit, mă rog, fusese cheltuită toată în scopul acesta.

Făcuse chiar câteva datorii, pe care le achită cu greutate. Cine i-ar face însă o vină din asta? Să te împrumuți ca să dai, să devii puțin nesolvabil pentru a ușura mizeria, înseamnă la urma urmei socialism, și încă din cel mai sănătos.

În straturile de sus, se zâmbea puțin de bunătața acestui om, care, cu toate astea, era cât se poate de stimat. Și când fu cu desăvârșire sărac, clerului îi se făcu milă de dânsul și îl numi vicar în parohia această bogată de la Trinitate, unde, cel puțin toți erau siguri, că n'o să moară de foame, având în vedere marele

număr de mese la care eră poftit. Dânsul își primi soarta și alergă să-și prezinte umilele-i mulțumiri Episcopatului. Odată pe săptămână, luă masa la un zaraf și la un expert care prețuia obiectele la licitație. Acești doi oameni, aveau niște soții foarte pioase. Mai eră apoi poftit la o fostă cântăreață de operetă, retrasă din teatru fiindcă se îngrășase din cale afară și care acum eră cum nu se poate mai bigotă.

Dar abatele nu eră gastronom și, înlăuntrul sufletului său, regretă pe ultimii lui enoriași, petecarii din la Butte aux Cailles, pe cari se duceă să-i viziteze odinioară, la ivirea serei, având sub brațe, asemenea unei bucătărese, un paner plin de zahăr, de cafea, de ciorapi de lână, de flanele, de medicamente și alte bunătăți. În fiecare dimineată când se desteptă, se uită cu înduioșare, la zidul odăiei lui de culcare, unde se înălță de-asupra unui fotoliu, un crucifix făcut din cochilii de stridii, o amintire a scumpilor lui petecari.

Acest preot plebeu fu în curând judecat. — mai e nevoie s'o spunem, — de parohul lui, un preot superb de cinci zeci și opt de ani, foarte decorativ, cu o înfățișare de prelat și niște aere de mare senior, vestit pentru asemănarea-i izbitoare cu răposatul rege Carol al X-lea. Abatele Moulin, orator greoi și prolix, fu numai decât îndepărtat de la predici, dându-i-se în schimb toate corvezile grele: catehisme, înmormântări, liturghii matinale sau foarte târzii. Ca penitente, obținū pe dată toate

femeile care fuseseră respinse de la confesionalele celelalte, nebunele și palavragioaicele, descurajate de confrății lui, și găsi ocazia să-și exerciteze răbdarea-i evanghelică, ascultând destăinuirile servitoarelor care se plâneau de stăpânele lor și de patroanele care vorbeau de rău pe servitorii lor. Dar preotul eră unul din acești creștini candidi cari primesc toate disgrățiile și le oferă cu umilință lui Dumnezeu.

Dar bag de seamă că m'am avântat să vorbesc în termeni buni de un vicar, de un om care poartă antereu, și poate că voi fi citit de câțiva francmasoni, adevărați mâncători de preoți, cari o să mă învinuiască nici mai mult, nici mai puțin, că nu sunt decât un apărător al popilor. Dar să le fac însă repede o concesie și să le acord că abatele Moulin nu eră decât un om sărac cu duhul, de vreme ce credea cu tărie în neprihănirea fecioarei Maria și în infailibilitatea papei.

Ce face este cu adevărat neîntinat și infailibil e sufragiul universal. Ne-am înțeles va să zică.

În vreme ce își uită cartea de rugăciune deschisă alături de lampa care ardea și dormită lângă focul căminului, cu antereul puțin ridicat, cu picioarele la foc, abatele Moulin se gândea așa dar la foștii lui enoriași, petecarii, cari acolo, la Butte aux Cailles, o duceau atât de greu și se înmulțeau ca epurii de casă. Anul trecut se mai află încă printre dânșii și își vânduse ultimul lui titlu de rentă, ca să aibă ce duce copiilor lor cu ocazia Crăciunului,

câteva daruri folositoare, ca rufe și încălțăminte. În anul acesta însă punga lui eră goală, așa că nu va avea plăcerea de a le dăruia ceva.

La ultima masă pe care o luase la soția expertului și unde se află o tavă cu raci, și la fosta cântăreață, unde nu se bea decât Léoville 74 și de unde trufele nu lipseau niciodată de sub șervet, bunul preot, încercase, la desert să facă un apel la caritate, în favoarea bieților petecari. Dar nu fusese câtuși de puțin îndemânat.

Când pentru a înduioșa pe burgheza aceea grasă, deplorase numărul mare de fete care au copii, care se găsește în lumea săracilor, dânsa se strâmbă cu un aer oarecum jignit; și când vorbise cântăreței de o epidemie de boală de piele care bântuie printre copiii cartierelor Mouffetard și Gentilly, ființa aceea uriașă strigase: — Oh, ce lucru desgustător. Intr'un cuvânt, abatele nu obținuse nimic și, decepționat în speranța lui, digerase foarte prost trufele și raci.

S'a isprăvit. Nu mai putea nimic pentru nenorociții lui prieteni, pentru foștii lui săraci, nici chiar să dea celor cinci orfani, adăpostiți de bunica lor, negustoreasa de ferărie din strada Croulebarbe, una din farfuriile cu prăjituri care împodobește desertul soției expertului, nici să aducă o sticlă sau două de vin vechi fetei moșului Iuliu, decanul purtătorilor de coșuri cu petece, sărmanei și micuței Celesta, care murea de anemie la treisprezece ani, și care firește avea mai multă nevoie să bea Léoville

74 decât grasa și bucălata cântăreață, pozitiv amenințată de a plesni într'o bună dimineață din pricina belșugului de sânge.

În afară de asta, eră vorba de o căsătorie între Alexandrina, lucrătoarea de perle false din strada Fer à Moulin, și Iosif, care eră olar și care lucră în strada Arbalète, și dacă abatele care îi împărtășise și îi spovedise încă de când erau mici, nu inventă numai decât cele câteva sute de franci, trebuitoare pentru căsnicia lor, îndrăgostiții erau în stare să se lipsească de slujba religioasă a cununiei. Ah! dar..

Abatele Moulin care se gândea ast-fel în prada unei nesfârșite melancolii, fu trezit de-odată de soneria care sună cu violență. Cum nu avea servitoare și se mulțumea să-și facă el însuși patul și din când în când să-i măture odaia, portăreasa, abatele se ridică de pe scaun, se duse să deschidă și se trezi înaintea unui bărbat înalt și voinic, îmbrăcat într'un ulster de călătorie prevăzut cu o dublă pelerină. Purtă o pălărie de fețru cu bordurile mari, o barbă lungă și sură. Mustața îi eră rasă în felul americanilor și toată înfățișarea lui, avea un aer nespus de hotărât.

— Am onoarea să salut pe abatele Moulin, nu este așa? spuse vizitatorul desco-perindu-se.

— Da domnule, răspunde prețul.

— Mă prezint deci.. Adam Harrisson din Chicago, negustor de porci, care ar dori de la d-ta părinte, favoarea unei convorbiri.. O!

nu-ți fie teamă de barba mea și de aerul meu sălbatec, adăogă el ca pentru a liniști pe vicarul puțin cam zăpăcit de vizita asta neașteptată. Micul serviciu pe care am să ți-l cer, — căci am să mă adresez bună voinței d-tale, — sunt sigur că ai să mi-l faci numai decât; de alt-fel și eu la rândul meu nu voi uita pe săracii d-tale.

Cu aceste din urmă cuvinte, necunoscutul obținuse grația abatelui Moulin, care se grăbi să-l introducă în salonașul lui și împinse un fotoliu în fața focului.

— Să stăm jos, domnule, spuse preotul cu un zâmbet de bună primire, și fii bun te rog și-mi spune cum pot să-ți fiu de folos.

— Americanul, sau așa zisul american, se așeză comod pe scaun, fără nici o stânjeneală.

Își aruncă pălăria pe covor, își deschide mantaua, își încrucișă picioarele și prezintă flacărei una din ghetetele lui greoaie de piele galbenă și cu talpa dublă. Apoi, deodată, după ce își mângâiasse barba-i lungă:

— Mă iei drept un Yankee? întrebă el.

Numai atunci, abatele Moulin, observă că interlocutorul lui n'avea nici un fel de accent străin.

— Dar, observă preotul cu un aer oarecum încurcat.

— E că, vezi d-ta, reluă necunoscutul, dacă este adevărat că locuiesc la Cicago, de unde am sosit chiar în astăseară, în linie dreaptă, cu drumul de fier, așa cum sunt,

am venit cu expresul de la Havre, — și dacă vând într'adevăr porci acolo, nu mă numesc Adam Harisson, numele acesta e ca și cum ași spune un pseudonim al meu... Uite ce e, am să fiu sincer și am să-ți spun totul. Sunt Renaudel, fostul bancher din strada Faubourg Saint Honoré.. Renaudel care în 1886, a fugit cu casa de bani ai băncii și care a fost condamnat în lipsă, la douăzeci de ani muncă silnică pentru fals și abuz de încredere.

Adânc mirat și printr'o mișcare instinctivă de dezgust, abatele Moulin își trase înapoi scaunul.

Fără să mă fi văzut vre-odată, părinte, urmă străinul, n'ai ignorat existența mea, de vreme ce ai fost duhovnicul răposatei mele soții.. Dacă ar fi trăit, ași fi rămas poate un bărbat cinstit. Eram văduv de trei ani, când am dat lovitura.. In urmă, ai aflat fără îndoială, greșala ce am făptuit-o precum și oșânda mea.

In tăcere, abatele făcu un semn afirmativ cu capul.

— Și eu te-am cunoscut fără să te fi văzut vreodată.. Biata mea Iulie mi-a vorbit adesea pe vremuri, de abatele ei Moulin, de preotul petecarilor. Deci, știindu-te un om foarte bun, în neputință de a mă preda autorităților am venit la d-ta cu încredere.. Am făcut rău?

Și, pe când punea această întrebare, falsul american care nu mai avea înfățișarea unui bancher ci mai de grabă aparența unui om

găta să se lupte cu revolverul sau cu pumnulul, înălță și ținti asupra preotului doi ochi de culoarea oțelului, de o energie stranie.

Increderea unei atavi persoane, trebuie s'o spunem din capul locului, nu părea de fel să măgulească pe abatele Moulin, care nu prea știa să răspundă.

— Desigur, îngână el, n'ai de ce să te temi de mine. Slujba pe care o exercit, misiunea mea în fine... îmi impun ca datorie... cea mai mare misericordie... Intr'u cât însă pot să-ți fiu de folos ?

În fața neliniștei preotului, Renaudel nu putu să și înăbușe un râs ușor.

— Haide, părinte, mărturisește că vizita mea nu-ți face nici o plăcere și că mă consideri drept o mare canalie.

— Râzi, domnule, răspunse cu vioiciune preotul, cu toată sfiala lui firească. Dar n'am oare dreptul să-mi amintesc că ai săvârșit o faptă urâtă și vinovată, că ai ruinat mai multe familii, că ai făcut mult rău în sfârșit...

— Și dacă am venit să repar răul, strigă fostul bancher, care scoțând un portofel dintr'un buzunar dinăuntru hainei, îl așeză pe masă, alături de cartea de rugăciune a abatelui Moulin.

— Aici sunt, urmă Renaudel, cu o voce puternică, în portofelul acesta, patru cecuri în valoare de două milioane, două sute opt zeci și trei de mii, o sută cincizeci și trei de franci, te cruț în ceea ce privește gologanii,

—sumă care reprezintă exact capitalul și dobânzile ce le dătoresc aceluia pe cari i-am frustat. Bani aceștia sunt depuși la cele mai solide bănci și îi destinez celor patru din urmă creditori ai mei, cei mai însemnați; de alt-fel prin corespondență, am despăgubit pe aceia cărora le datoram sume mai mici. Cei mai săraci îmi par mult mai de compătimit de cât ceil'alți; au și fost plătiți cei dintâi... Acuma părinte, iată serviciul pe care îl aștept de la d-ta. Ai să iei portofelul acesta. Am să-ți dau lista celor patru creditori, cu adresele lor, pe care le-am obținut telegrafic de la Cicago, printr'o agenție de informațiuni. O să mă lași singur aci, să văd de foc, și dacă ai să-mi dai voie să fumez câteva țigări de foi, — aici unde nimeni n'are să vie firește să aresteze pe un condamnat în lipsă la munca silnică. — Ai să te urci în birja care e jos la scară,—merge bine și vizitiul a primit dinainte un pol bacșiș.

— Ai să te duci la cele patru adrese indicate. Ai să vezi pe cele patru persoane, — antereul d-tale îți dă voie să pătrunzi ori unde și să-ți primit chiar dacă servitorii au ordine să nu primească pe nimeni. Ai să le remiți cecurile, fără să spui că sunt la Paris și cum au ajuns în mâinile d-tale. O să ceri și o chitanță, de altfel aceste chitanțe sunt și ele în portofelul meu, scrise gata, nu le lipsește decât iscălitura.—Ai să mi le aduci înapoi. Am să mă duc apoi la gara Saint-

128

1283

Lazarre, am să iau expresul de douăsprezece noaptea pentru Havre, unde mi-am lăsat bagajul. Măine dimineață, transatlanticul *La Normandie*, va porni la ora nouă și jumătate ducând pentru totdeauna pe servitorul d-tale în Noul Continent. Și vei obține o mie de franci pentru săracii d-tale. Ți convine?

Abatele Moulin, rămase incremenit de mirare. Era precum am spus, sărac cu duhul și la drept vorbind evenimentele care se petreceau la el în casă erau făcute ca să tulbure o minte mai solidă de cât a lui.

Ce de lucruri surprinzătoare! Mai întâi, un hoț și el, vorbind, în fața sobei, ca niște prieteni vechi; apoi escrocul acesta, ticălosul și osânditul acesta la munca silnică, venind să despăgubească pe creditorii lui, până la ultimul gologan și scoțând milioane din buzunarul lui, de parcă ar ploua. Și apoi, și apoi mai ales, o mie de franci pentru săracii lui. O mie de franci, adică cu ce să plătească un revelion îndrăcit petecarilor de la Butte aux Cailles, cu ce să îmbrace din cap până în picioare pe cei cinci orfani din strada Croulebarbe, dându-le pe deasupra fiecărui câte două zeci de franci, cu ce să facă o cură de untură de pește și de vin de chibină, micii Celesta, cu ce să mărite în fața altarului fecioarei Maria, cu o pompă deosebită, olarul din strada Arbaletes și fabricanta de pietre false din strada Fer à Moulin.

— Nu, era ceva nemai pomenit! O pove-

stire cu zâne, nu altceva. Bătrânul preot se întrebă dacă nu visează, se ridică de pe fotoliu pentru a-și proba lui însuși că era într'adevăr treaz.

Cu toate astea totul era real și omul cu barba cea lungă stetea meren acolo, instalat ca la dânsul acasă, cu picioarele încrucișate și întrebându-l încă odată :

— Ți convine ?

— Mai mă întrebi, întrebă bunul preot. Cum ? Să repari răul pe care l'ai pricinuit, să înapoiezi averea lor, unor oameni ruinați ! Și actul acesta de caritate atât de darnic !... Adecă e admirabil și sunt gata...

Dar deodată un scrupul îl opri pe bătrânul preot. De unde veneau oare banii aceștia ? Care era izvorul lor ? Necurat fără îndoială ; sângeros poate. Cine știe dacă acest fost bancher, cu capul de tâlhar, n'a prădat cu pumnalul în mână, urmat de o bandă întreagă de Piei Roșii cu pene de vultur în păr și inele în nas, trenul expres scalpând apoi pe toți călătorii ?

— Dar senză-mă... Permiteți o chestiune indiscretă, spuse abatele Moulin, aproape borbosind. Aceste două milioane, această sumă enormă, cum ți-ai procurat-o ?

— Intr'un chip foarte cinstit răspunse Renandel fără șovăire. Ca în America, bine înțeles. Cu alți termeni, prin muncă, îndrăzneală și voință. Aceste două milioane—și încă o mică rezervă pe care o am acolo, pentru

continuarea afacerilor,—le datoresc doară comerțului cu porci și ele îmi aparțin în chipul cel mai drept cu putință... Când ți-am spus adineaori, că am fugit cu casa de bani, m'am exprimat rău. N'am fugit de cât atunci când casa era cu desăvârșire goală. Cum am putut să ajung ast-fel? Inchipuește-ți pe un biet om care își adora nevasta, care o pierde, care vrea să se zăpăcească pentru a-și uita durerea și care ne mai având nici un sentiment, cade într'un vițiu... Poți vedea de-aci viața pe care am dus-o, cheltuielile nebune. Ah! câți bani m'a costat ingenua aceea de la Comedia franceză, care spunea cu atâta castitate: „Pisicuța a murit“ în școala femeilor și căreia i-ați fi dat soluțiunea fără s'o mai spovediți. Și apoi când ai început să ataci capitalul clienților, mai este și bursa unde poți câștiga dar să și pierzi... Eu am pierdut... Dar asta n'are nici o însemnătate. Află numai că atunci când vaporul m'a depus pe cheiurile New-York-ului, cu băiețușul meu în brațe,—căci am un copil de opt ani, părinte, care a costat viața mamei lui,—află dar că în ziua în care m'am plimbat pentru întâia oară în Broadway, n'aveam nici douăzeci de franci la mine.. Nu! nu e cu produsul furtului că am început să-mi refac averea. Sunt curați banii, cari sunt în portofelul acesta, și-o garantez... Dar mai citesc încă o șovăire în ochii D-tale.. Hai, vorbește sincer. Am meritat să aud totul.

Ei bine, mai spuse încă odată abatele Mou-

lin, iartă-mă dacă te ofensez... Dar ai așa de puțin aerul unui păcătos care se căiește... În fine, caut să aflu cum ai putut să te hotărăști la această restituire.

— Nu mă ofensezi cătuși de puțin, reluă Renaudel și curiozitatea d-tale este foarte firească. Și ca să spun totul, anul trecut, pe vremea asta, nu mă gândeam cătuși de puțin să despăgubesc pe creditorii mei. Trăiam acolo, cu numele de Harisson, trecându-mă drept un englez, crescut în Marsilia. Isprăvisem cu bătrâna Europă; cablul era tăiat, îmi schimbasesem persoana. Norocul îmi surădea, posedam chiar un foarte mare capital și îmi spuneam: „totul merge de minune! Renaudel a murit! Trăiască Harison!“ Nu, nu eram un păcătos care se căiește, cum spui D-ta, aveam prea puține remușcări. E chiar de mirare, cum se nită de repede trecutul. De altfel, regret că-ți fac această mărturisire, dar nu cred nici în Dumnezeu, nici în diavol. Totuși, dacă cineva s'a deșteptat în mine, e din pricina ultimelor sărbători ale crăciunului.

Bătrânul preot, avu o tresărire de mirare.

„Știi ce însemnătate au în țările englezești sau de origine engleză; și, pentru revelionul de anul trecut, soția unui negustor din Chigago, cu care fac multe afaceri, organizase o serată pentru copii, unde am dus și pe micul meu Victor. Trebuie să știi însă că cu toată pierderea bunelor mele sentimente, am păstrat totuși unul, iubirea părintească. Ador pe fiul

meu care îmi reaminteste pe sârmana mea Iulia și vremea când n'aveam nimic pe conștiință. El are opt ani acuma; e aproape un bărbat; dar îl îngrijesc ca pe un copilăș, și, în fiecare seară îl legăn în pătuțul lui.. Așa dar îl duc la serbarea aceia de copii; se îndoaipă cu pudding, devalisează împreună cu ceil'alți băețași un brad încărcat cu jucării și bonboane și se desfătează din cale afară. Așezat la colțul unei mese în fața unui pahar cu ceai, îl priveam și eram fericit văzându-l atât de voios... Și deși sunt lipsit de credință, îmi spuneam cu toate acestea, că era ceva delicios în societatea creștină, serbarea asta de crăciun, serbarea asta a copiilor în care vederea fericirii celor mici pare că împrăstie pentru o zi puțină nevinovăție și puțină puritate, oamenilor copti și bătrânilor, cari, cu toții au pierdut mai mult sau mai puțin aceste calități... Și pentru prima dată, de multă vreme, de la traiul meu înfrigorat de jucător și de desfrânat, de la crima ce am făptuit-o, de la viața mea nouă de muncă, așa de aspră și de grea, am simțit ceva dulce și amar tot-deodată care îmi înduioșa inima... În clipa aceia, micul meu Toto, obosit de atâta joacă și de-atâtea râsete, veni să se așeze pe genunchii mei și-și rezemă capul de umărul meu. Negustorul de nisip ¹⁾ trecuse pe lângă dânsul, cum spun

1) Aluzie la o povestire de Andersen în care se spune că seara când copii se culcă sosește negustorul de nisip pe la genele lor și le aruncă nisip în ochi ca să adoarmă.
(N. T.)

mamele, și Toto era gata să adoarmă. Pregătisem, bine înțeles, pentru el, o frumoasă surpriză pentru a doua zi dimineață, și am spus fiului meu: „Toto să nu uiți, înainte să te culci, să pui ghetete tale în fața sobei, nu e așa? El deschise ochii împăienjeniți de somn și îmi răspunse: „O! firește că nu... „Și știi ce ași vrea să-mi aducă moș crăciun?... Ași vrea să-mi aducă o cutie de soldați de plumb. Dar știi niște soldați cu pantalonii roșii, cum erau aceia, vii însă, din grădina aceia mare unde mă duceam să mă plimb cu guvernanta când eram mic de tot... știi grădina aceia mare în fața străzii cu parmaclăcuri, plină de statui și de copaci cu ghiveciuri verzi de lemn. Ți-aduci aminte, spune... Când purtam încă rochița, de parcă eram o fată și când mă numeam Toto Renaudel.“ Copilul, copleșit de oboseală, adormi după ce rostise cuvintele acestea... Eram zdrobit, și un fior rece mă străbătu de-odată din creștet până în tălpi. Astfel, Victor, care în timpul fugii mele n'avea de cât de-abia patru ani, își aducea cu toate acestea aminte de prima lui copilărie. Își aducea aminte de numele de Renaudel, al lui și al meu, pe care îl desonorasem... Ah! noaptea asta, părinte, am petrecut-o veghiind lângă leagănul copilului meu, făcând tot felul de reflecțiuni grozave. Mi-am spus în noaptea aceia, că, eu, criminalul nepedepsit, mă bucuram de o fericire de care nu eram demn, și că într-o zi sau alta, justiția lucrurilor,

se va sluji fără îndoială de copilul acesta pentru a mă pedepsi! Mi-am spus, că de vreme ce Victor nu uitase adevăratul lui nume, o întâmplare va fi îndeajuns pentru a-l înștiința că numele acesta era acela al unui hoț, al unui ocaș care fugise!... Gândul că fiul meu va cunoaște adevărul, că îi va fi groază de mine, mi-a fost de nesuferit, mi-a tulburat sufletul. Atunci mi-am jurat să restitui tot ceia ce am furat odinioară, până la ultima centimă, cu dobânzile dobânzilor, și să am chitanțele, dovezi scrise. Căci dacă nenorocirea ar vrea ca Victor să știe într-o zi că am furat, ași avea cel puțin dreptul să-i răspund:

„Da, dar am dat totul înapoi!” și în afară de asta speranța de a-l înduioșa și de a obține ertarea lui!... Odată hotărârea asta luată, am realizat tot ce posedam. Vai! totalul era încă cu mult inferior datoriei pe care o aveam. Dar de un an de zile am muncit strașnic, — poți să mă crezi. — Azi am totul ce-mi trebuie ca să plătesc, și-mi mai rămâne câteva mii de dolari, din care am să ți fac o altă avere, dragul și micuțul meu Toto, — o avere care va fi făcută numai prin mine!

Abatele Moulin nu pierduse o clipă din ochi pe Renaudel, care se încălzea, se avânta, și căruia i se iviră la sfârșitul discursului lui, — e ciudat dar e așa, — două lacrimi mari în colțul pleoapelor, care se rostogoliră de-alungul bărbiei lui uriașe.

Ocazia, ar fi părut prielnică ori căruia alt

preot de cât abatelui Moulin pentru a profita de înduioșarea acestui bătrân păcătos și să-i facă un pic de morală. Dar abatele Moulin, care nu prea avea încredere în talentul lui oratoric, se mulțumi să se comporte cu tactul pe care numai inimile delicate îl posedă. Ridicându-se de pe fotoliu, se apropie de Renaudel și îi strânse ambele mâini.

— Sunt la ordinele D-tăle, domnule, spuse bătrânul vicar, și gata să pornesc la drum... Fii bun și dă-mi te rog ultimele d-tale instrucțiuni... Numai că te previu, trebuie cu ori ce chip, să mă întorc la Trinitate, pentru sfânta liturghie de la miezul nopții.

— E chiar ora când pleacă trenul meu, ripostă Renaudel, — care dăduse abatelui un îndoit *shake-hand* și a cărui înduioșare se și risipise, e ora când pleacă expresul pentru Havre, și nu vreau cu nici un chip să-l pierd cum nu vrei nici D-ta să lipsești de la slujba religioasă. Căci aerul de la Paris, — știi de ce, nu-mi prieste de fel, și n'am venit aici decât ca să găsec un intermediar sigur, — și ești acela d-ta, și-ți mulțumesc, — care să-mi aducă chitanțele mele în regulă... Gândește-te că e vorba de mai bine de două milioane... E ora mesei când fiecare obicinuește să se 'ntoarcă acasă. Ai să-i găsești pe toți, cel puțin așa presimt, și ai să duci la bun sfârșit afacerea noastră.

Apoi, scoțând din buzunarul vestei o hârtie îndoită în patru:

— Iată lista, spuse el desfăcând hârtia. Patru vizite de făcut: Louis Dublé, om de litere, strada Abesses... Un cec de două sute cinciseci și unu de mii, trei sute nouăzeci de franci... Când am fugit era un tânăr, cu părul lung, cu unghiile neîngrijite, care cinstea pe toți boemii. A avut de atunci câte-va succese, am auzit.. Dacă și-a păstrat încă vechile lui obiceiuri, butoaietele de bere ale cafenelelor literare vor avea de umplut multe halbe... Domnișoara Latournure, strada Cardinal Lemoine... Drace! e cam departe!.. Pe cât am aflat, dânsa este astăzi directoarea unui mic externat... E o fată bătrână, bolnavă închipuită și care se vaetă în fie-ce clipă, un cec de trei sute șasezeci și cinciseci de mii patru sute patruzeci și trei de franci. De acum înainte, nădăjduiesc, că are cu ce să-și cumpere regulat cutii de pilule și să-și schimbe zilnic apa minerală, după plac. Henry Burtal, arhitect, strada Rennes... Nu-mi aduc aminte de cât de un băiat frumos, foarte afemeiat.. Un cec de cincisute șezeciseci și șapte de mii opt sute nouăzeci și nouă de franci. S'a căsătorit după ce am plecat. Bani aceștia o să-i slujească să-și înzestreze fetele mai târziu, dacă va avea.. În sfârșit, victima mea cea mai mare, domnul marchiz de Capdecamp, membru al Jocheului, bulevard Malesherbes... Perfect, părinte. E în drumul d-tale la întoarcere... Strașnică nobletă, marchizul acesta.. Strămoși la Azincourt, la Pavia, la Malpla-

quet, la Rosbach.. E de mirare cât au contribuit, strămoșii lui la bătăliile pierdute... Un călăreț de frunte.. Foarte ofilit și foarte cheltuitor... A mai mâncat acum cinci ani, o avere enormă.. Căsătorit și el... Furtul meu, l'ar fi decis, mi se scrie, să-și aurească blazonul cu dota domnișoarei Mardock, fata unui bancher veros... Oricum. Imi închipui că acest din urmă cec, a cărui sumă se ridică la un milion șapte zeci și opt de mii patru sute două zeci și unu de franci, îi va pricinui o surprindere plăcută... Spune, te rog, oamenilor acestora că nu vreau cătuși de puțin să fiu achitat de pedeapsa la care am fost osândit; că plătesc, atâta tot. Spune-le, dacă vrei, că Renaudel și-a schimbat numele și patria, că nu mai există; și cere numai chitanțele, ca să le poată vedea Victor în caz de nenorocire... Acuma, părinte, iată portofelul și lista. Ora e cinci și jumătate așa că nu e timp de pierdut. Îți reînnoiesc încă odată toate mulțumirile mele... dar nu te mai rețin.

Și Renaudel care se ridicase de pe scaun, rostind aceste din urmă cuvinte, luă lampa la rândul lui, împinse în anticameră pe abatele Moulin, îi dădu pălăria, îl ajută să-și îmbrace blănița, îi deschise ușa pragului, pe care o închise apoi în spatele lui. Pe urmă se întoarse din nou în odaie, luă loc lângă sobă, scoase dintr'unul din buzunarele lui o tabacheră uriașă și din tabacheră o țigară mare de foi, o aprinse, se ghemui într'un fo-

toliu, își încrucișă picioarele, își rezemă ghețele lui grele de călătorie, de marmora căminului, prezintă într'un chip foarte obraznic ambele tâlpi pline de noroi unei statuete de ipsos colorată, care înfățișa pe fecioara Maria și începu să fumeze în liniște, asemenea unui steamer sub presiune.

II.

La un poet

Afară, ceața își mărise intensitatea. Frigul era strașnic și ceața răspândea un miros de seu.

Luminat de felinarul trăsurei, abatele Moulin, cu lista de adrese în mână, dădu pe cea dintâi vizitiului, aruncându-i, — pe gură și pe nări, — un val întreg de aburi; numai de cât ce se închise ușa cupeului, birjarul, care purta o pălărie de piele, aruncă cu putere în mijlocul norilor pe care îi împrăstia răsuflarea lui, un viguros „Hue cocotte“ calului său care nu se mulțumea să arunce doară două șiruri lungi de aburi pe nări ci mai răspândea fum din tot corpul, asemenea craterului unui vulcan.

Ațâțat de o lovitură de bici bietul dobotoc porni la drum cu trapul resemnat și lin. Tre-

murând de frig din pricina curentului rece, cu toate că geamurile erau ridicate și instalat într'un miros plăcut de paie, de tabac și de pânză udă, bunul preot se simțea nespus de voios. Strângea lângă coapsa-i, în buzunarul antereului, portofelul acela care conținea mai multe averi, și se gândea că misiunea care îi se încredințase, era la urma urmei, foarte plăcută de vreme ce avea să facă pe oamenii aceia fericiți.

Din strada Clichy până la Montmartre, drumul nu e lung. O clipă, străluciră prin ceață aripile de la Moulin-Rouge apoi, cupeul se cufundă iarăși în întunec în mijlocul ceței dese și albicioase, urcă la pas delușorul din strada Lepie și se opri în strada Abesses.

— Domnul Louis Dublé? întrebă abatele Moulin, după ce deschise ușa camerei portarului din care eșea mirosul plăcut al unei tocane cum n'a mâncat desigur nici odată în viața lui domnul de Rothschild.

— La al cincilea, ușa din față, îi răspunse un fel de vrăjitoare din Machbeth, o bătrână cu mustăți care purta o scufiță în cap, și care plecată de-asupra unei caldări, părea că săvârșește cine știe ce farmece tănuite.

În realitate însă nu făcea de cât să fiarbă la foc niște carne de berbec cu fasole, o mâncare delicioasă cum nu mănâncă de cât portarii și care v'ar place din cale afară dacă a-ți gusta-o d-voastră domnilor, cari mâncați

la Café Anglais, — vă dau cuvântul meu de onoare.

Oribila înfățișare a portăresei, desordinea odăii, curățenia îndoielnică și lumina meschină de pe scară, toate astea umplură de satisfacție inima preotului. Din fericire aducea bani unui poet care desigur era sărac. La etajul al cincilea! Bravo! Și vicarul care n'avea alte documente asupra vieții intime a oamenilor de litere, de cât vagi amintiri clasice, își și înfățișa pe dinaintea ochilor mansarda lui Malfilâtre, unde va surprinde fără îndoială pe Louis Dublé, culcat, din lipsă de foc, pe vre-o saltea de paie, cu hârtia și cu creionul în mână, cu părul vâlvoi, cu cămașa desfăcută, cu niște ochi de epileptic, semne vădite și tradiționale ale inspirației; căci, în privința punctului acesta, naivul abate își aducea aminte de câteva portrete gravate din secolul al XVIII-lea, zărite de el în treacăt la vitrinele cheului Malaquais. Cine știe chiar dacă, acolo sus, în prag, n'o să respire deodată un aer îmbăcsit de acid carbonic și nu va trebui să deschidă ușa cu umărul și să salveze de la asfixie și de la desnădejde pe un biet nenorocit.

Excitat de aceste gânduri lugubre, bunul preot, cu toată astma lui, urcă repede scara. Dar etajul al cincilea, indicat de vrăjitoarea aceia bătrână de portăreasă, nu era cel din urmă etaj; și abatele fu nespus de surprins, chiar puțin supărat, oprindu-se în fața unei

uși foarte convenabile și trăgând de cordonul unei sonerii, care ar fi putut tot așa de bine să fie cordonul de sonerie al unui respectabil burghez.

Un tânăr elegant, — Louis Dublé el însuși, — veni să deschidă. Era în ținută de serată, în frac și cravată albă; căci trebuia să asiste la „o premieră“ și să cineze de vreme la restaurant.

Când abatele Moulin, mereu mirat, își spuse numele, cerând o audiență, Louis Dublé, îl introduse cu politeță într-o odaie mare, — pe vremuri atelierul unui pictor, — fără nici un lux, dar bine mobilată, în care zidurile ascunse prin rafturi de cărți, masa largă cu lampa care lumina hârtiile și caldă și plăcută atmosferă a unui foc de lemne, dovedeau cu prisosință o lungă ședință atentă de studiu și de muncă liniștită. Abatele Moulin, era din ce în ce mai desorientat. Trebuia să renunțe la Gilbert și la Chatterton.

— Cu ce ocazie, dătoresc onoarea vizitei d-voastră? îl întrebă Louis Dublé, așezat în fața lui, într'un fotoliu larg în stilul evului mediu și tot atât de corect în fracul lui ca președintele unui club unde se trișează.

În ori ce om, chiar la cel mai bun, la cel mai simplu, există un fond de comedian.

„La urma urmei, își spuse abatele, aduc acestui om, acestui așa zis poet, care nu doarme pe paie, așa cum ar trebui, și care mă primește cu o curtenie dedesuptul lui zero,

ii aduc mai bine de un sfert de milion“.

Și, puțin cam inconștient, bunul preot nu rezistă plăcerii de „a face efect“.

Băgă mâna în buzunarul antereului, scoase o tabacheră, niște mătănii, opt piese de cinci parale, cutia de ochelari, și faimosul portofel. După ce vâra la locul lor, cei patruzeci de bani, mătăniile și tabachera, scoase ochelarii din cutia lor, îi așeză pe nas, deschise portofelul, răsfoi cecurile, alese pe acela care purta numele lui Louis Dublé, și i-l prezentă cu un gest larg :

— Vizita mea, domnule, spuse el cu un zâmbet plin de bună voință care ar fi făcut averea unui actor, n'are alt scop de cât să-ți remită hârtia aceasta... în schimbul unei chitanțe, bine înțeles.

— Cum ? Ce ? strigă poetul după o privire aruncată asupra hârtiei. Două sute cincizeci și una de mii trei sute nouă zeci de franci!... Un cec?... Pe numele meu?... La creditul fonciar?... Ce înseamnă asta?... E o mistificație?...

— Nu, domnule, răspuse preotul. Asta înseamnă doară că domnul Renaudel!...

— Fostul meu bancher... hoțul acela ticălos!...

— A fost cuprins de remușcări, domnule așa că despăgubește pe clienții lui de tot ceia ce le-a luat... cu dobânzile, dobânzilor...

— Cum ? Suma asta enormă ? Toată averea mea și chiar mai mult ?

— Da, toți banii aceștia ții dă înapoi Re-

naudel, care n'are alt gând și care vrea numai să se reabiliteze, în fața proprii lui conștiințe și care m'a oprit chiar să-ți spun mai mult pe socoteala lui.

— Dar... Suntem în plină himeră!... Canalia aceasta, este așa dar un om cinstit?

Și Louis Dublé izbucni într'un râs nervos.

— Este un debitor, care își plătește datoriile, atâta tot, domnule, spuse atunci abatele cu un ton aproape aspru.

Căci îl plictisea la urma urmei, tânărul acesta îmbrăcat după ultima modă ca un adevărat diplomat. Și apoi, vicarul avusese o desiluzie prea mare.

Cum? Nu locuia într'o mansardă? Nu avea o cană spartă? Nu dormea pe o saltea de paie? Nu avea nici un câine care să lingă mâna care atârna a poetului ce moare?

Dar tradiția? Ce se făcea oare tradiția?

În răstimpul acesta, Louis Dublé își pusese mâna sub căptușeala vestei, și o strânse de piept.

Atunci, cu un zâmbet mândru:

— Inima nu bate prea tare, spuse el. Sunt mulțumit de mine.

Și zărind, în sfârșit înfățișarea nemulțumită și desamăgită a vizitatorului său:

— Te miră părinte, strigă el, că nu manifest mai multă mulțumire, că nu sâr în tavan. Ai fi dorit, o ghicesc, să-i povestesti lui Renaudel că ai văzut pe-un om nebun de bucurie... Dar ași minți, te asigur, dacă ași acoperi

hârtia aceasta de sărutări fierbinți de recunoștință. Imi face plăcere, fie, dar mă și neliniștește puțin. Mulțumită acestor bani, voi avea mai mult timp disponibil pentru mine, mai multă neatârnavă. N'am să fiu silit să scriu aceste două articole pe săptămână care îmi asigură casa și masa, și ași putea să atac drama aceea faimoasă modernă în versuri, al cărei subiect mă frământă și mă deșteaptă noaptea... Dar pentru aceasta, va trebui să fiu cuminte și să nu mă las să fiu pradă vechilor mele defecte, lenevia și visarea. Ai fost mișcat, sunt sigur, de fapta lui Renaudel. Ei bine, pot să-ți dau mijlocul să înveșelești pe hoțul acesta care se căiește. N'ai avea decât să-i spui următoarele: e că, luându-mi banii cari mi-au mai rămas, lăsându-mă sărac, ca pe Iob și gol ca un vierme, mi-a făcut un mare serviciu.

— Un serviciu? făcu vicarul, mirat la culme.

— Enorm! Bogat, eram lenes și necunoscut. Sărac, am lucrat, mi-am descoperit puțin talent și am primit chiar o mică rază din soarele cel mare al succesului... Uite ce e, ai un sfert de oră disponibil?... Am să-ți spun povestea mea în câte-va cuvinte, și vei putea s'o spui bravului escroc, care mi-a fost odioasă atât de folositor prădându-mă și al cărui scrupul tardiv o să-mi facă poate — cine stie — mult rău.

— Sunt puțin cam grăbit, răspunse abatele. Dar mărturisesc, că ași fi curios.

— Fii liniștit, n'o să dureze mult. Inchi-
puiește-ți un tânăr prostănac, prea de vreme
stăpân pe averea lui, adorând poezia, nebun
după literatură și pe care mirosul hârtiei im-
primare de curând îl îmbată mai mult de cât
vinul de șampanie. Și pe de-asupra, vanitos
și naiv ca o inimă tânără.. Așa eram eu la
douăzeci de ani.. Mai întâi, perioada de sin-
guratate și de lectură. Devor, admir totul.
Am luat în serios ultimele romane de cava-
leri cu mantii și cu spade; am respectat chiar
pe vodeviliști.. Ce mai stomac!.. În fie-care
zi am întreprins o nouă lucrare mare, care
semăna cu cartea închisă, în ajun, pe masa
mea de noapte, un poem care nu depășește
emistihul al treilea, o dramă care se oprește
la descripția primului decor: «Teatrul repre-
zintă o pădură. La stânga, un arbore».. Stare
de spirit delicioasă, la urma urmei. Dar în-
tâlnesc un camarad cu doi ani mai mare de
cât mine, foarte păros pentru un om chel, un
tânăr care se ocupă de critică și care își rade
mustața ca să semene cu Beaudelaire.. Mă
copleșește cu superioritatea lui, mă orbește și
binevoiește să mă prezinte în două cafenele,
una în cartierul Latin cea-l'alta în Montmar-
tre, unde nu e obosit de cât înainte de a
intra sau după ce a plecat. Autoritatea cu
care deschide ușile acestor două cenacle atât
de deosebite unul de cel'alt, mă face să pre-

simt în el pe unul din viitorii regi ai Parisului și ai lumii intelectuale. Discipol fascinat, mă iau pe urma lui, îl îndop cu halbe de bere și cu tot felul de considerații, și, din recunoștință, mă nutrește cu pâinea celor tari, mă învață să fiu disprețuitor. Vrei să știi care erau atunci opiniile lui literare, și prin urmare, ale mele? În trecut, afară de câți-va necunoscuți, nimeni. Azi, prea puțină lume. Totuși, dacă s'ar număra pe degete: el mai întâi, eu poate, — din politeță fiindcă dau bani, pentru fondarea unei reviste, — și un foarte mic număr de alți tineri, când sunt acolo. Mai ales, pentru numele lui Dumnezeu să nu te gândești nici odată la public. Nu scrii decât pentru vre-o două zeci și cinci de persoane cel mult. Cine are cel mai mic succes, nu e decât un burghez... Iată, părinte, sănătoasele și încurajatoarele doctrine cu care m'am hrănit timp de mai mulți ani.. Dar mă tem că-ți vorbesc chinezește.

— Nu, nu... Încerc să pricep.. Înțeleg.. Urmează te rog, spuse abatele care începea să se împace cu tânărul.

— Deci, datorită micii mele averi, am fost ridicat la demnitatea de Mecena. Șeful nostru de școală, tânărul acela chel, îmi dădu ordinul să fondez o revistă periodică pentru a apăra ceiace numea el ideile noastre și am dat la iveală *Instantaneul*, revistă bilunară împodobită cu o gravură înfățișând pe o tânără persoană încălțată cu niște ciorapi negrii stând călare

pe un aparat fotografic. Personalul de redacție, se adună în fiecare seară, într'o cafenea din strada Cujas, unde tronam în calitatea mea de Laurentiu Magnificul al tuturor boemilor, și unde trebuia să achit în fiecare lună o notă lungă ca o zi fără pâine, — bere de Loevenbran, șuncă cu varză, scrumbii marinate și salată de boeuf. Două grupuri de tineri scriitori își împărțeau coloanele *Instantaneului*: mai întâi: „Secii“ toți prozatori cari pretindeau că scriu à la Stendhal și care observau în fiecare dimineată starea lor de suflet cu reaua dispoziție a unui om care suferă de dispepsie și-și privește limba în oglindă, și care își analizau cu aceeași minuțiozitate nenorocirile lor amoroase și durerile lor de stomac; apoi, poeții de ultima modă „Alegoriștii“ cari, desgustați de rima bogată, rimau asonanțe ca misericordie și halebardă și cari căutau cuvintele lor în vechile dicționare din veacul al XVI-lea. Unul dintre ei, un american din Chili, foarte voinic, voiă ca fiecare cuvânt să dea o senzație fizică: ne asigură că atunci când se rostea cuvântul „melancolie“ îi se părea că mângâie niște catifea și că numele orașului Perpignau mirosea a usturoi... De altfel se masacrau toate reputațiile la *Instantaneul* precum și în cafeneaua Cujas, chiar renumele care trebuiau să se nască ale poezilor din cafeneaua din față. Numai pentru oroarea ce-o resimțeam față de Romantism acordam oarecare bunăvoință elasicilor. Nici odată nu se spunea decât „Sărmanul acela de

Hugo“ ; dar dădeam cu generositate darul stilului lui Bossuet, și Racine, nu prea știu de ce, eră sub protecția noastră specială... Toate astea, erau lucruri foarte disgrațioase, fără tinerețe și fără pic de entuziasm. Admiram totuși și din pură discreție nefiind decât acela care pune la dispoziție fondurile, din oboseală, deasemenea, căci nu mă culcam decât la ora două dimineața, cu capul amețit de bere și de estetică, — publicam doară din când în când la intervale rare, în propriul meu ziar, poeme scurte, de care trebuiau să pufnească de răs, în spatele meu, scumpii colaboratori. Căci versurile mele, oricât ar fi fost de proaste, ședeau aproape în picioare și aveau chiar un fel de sens și o rimă la capăt... Astfel stăteau lucrurile ; *Instantaneul* apărea de vre-o trei ani și-mi adusese drept orice beneficiu, un duel cu pistolul, — două gloanțe fără rezultat și o urmărire în fața tribunalelor corecționale, când de-odată, Renaudel, bancherul meu, fugi în America cu rămășițele averei mele, care, fără accidentul acesta, s'ar fi transformat repede în hârtie mâzgălită și în suncă cu varză.

— Și nu-ți mai rămâneă nimic, sărmane copil ? întrebă abatele Moulin.

— Nu, ruinat, curățat cu desăvârșire. Și aveam în afară de asta obiceiul de a fi chel-tuitor și leneș... Timp de câteva luni, am trăit vânzându-mi cărțile, mobilele, hainele, și eram să cunosc ultima treaptă a mizeriei, când am întâlnit pe unul din camarazii mei, boem ca

și mine și care m'a salvat. De când semnă cu succes, articole spirituale și frumoase într'un mare ziar, l'am tratat în Instantaneul drept trădător și renegat. Dar el eră un băiat foarte cum se cade și fără ură. Făcù să fiu admis la gazeta de seară unde scria „la corvoadă“ ca să mă slujesc de expresia lui. O ! ca simplă utilitate, ca mic reporter și încă la încercare !.. Dar ce ? Trebuiam să trăiesc ; și pentru a istorisi povestirile mele de câini turbați sau povestea vre-unei doamne în vârstă, călcată de o trăsură în colțul străzei Montmartre, n'aveam timpul să mă întreb ca și Americanul acela gras din Chili, dacă cuvintele de care mă serveam miroseau a trandafiri sau a gaz, și dacă dădeau senzația contactului cu o reptilă sau cu o pisică de angora. Imi seriam faptele diverse cât puteam mai repede, ca să câștig cele două piese de cinci franci... Vezi, numai așa reușești să-ți mlădiezi stilul și doară pedanții mai pretind azi că ziaristica strică stilul... Ah ! mi-a fost foarte greu în primele timpuri ! Ce grabă, ce frământare. După ce eșeam de la un bal de caritate, alergam în piața Roquette ca să văd decapitarea unui criminal. După ce ocoleam aproape o jumătate din Franța în trenul prezidențial luând parte la banchete unde se țineau douăzeci de discursuri, — mă duceam repede să asist la o serbare a anarhiștilor unde beam câte un pahărel de vin și mâncam niște mititei. Dar toate astea, făceau parte din însăși viața, da, asta eră viața cu

strigătele, cu gesturile, cu tot roiul ei de mișcări ; și mă amestecam într'însa, mă îmbâcseam de ea, — așa că cu timpul a început să-mi placă meseria mea. Și odată ce-mi plăcea, însemnă că-mi dădeam silința s'o exercit bine. Am obținut puțin credit, puțină autoritate la ziarele care mă întrebuițau. Pe când continuam astfel munca mea de reportaj sub un pseudonim oarecare, am făcut să apară sub propria mea semnătură câteva cronici, câteva povestiri și o nuvelă lungă. Și le-am scris, — mărturisesc ignominia mea — gândindu-mă la cititor, da, căutând să-i plac și să-l interesez... Căci nu aveau dreptate, tinerii sălbateci de la *Instantaneu* ; și trebuie să scrii pentru public și Théophile Gautier a avut multă dreptate când a spus că nu e îndeajuns să fii un imbecil ca să ai succes... Și am avut și am, părinte, și semnătura mea are azi oarecare căutare. Necesitatea m'a constrâns la muncă ; munca mi-a dat puțin talent.. Am publicat acum de curând primul meu roman ; edițiile se urmează una după alta și pressa mai vorbește încă de el... După șase săptămâni, e extraordinar, nu e așa ? Am chiar câțiva invidioși și am început să fiu atacat pe ici pe colo. Nu mă mai duc prin cafenele, de unde sunt chiar excomunicat de vre-o câțiva inși... Semn bun. Excelent simptom !... Aștept cu nerăbdare articolul în care se va insinua că trișez la cărți și că fac parte din poliție. În ziua aceea averea mea va fi făcută... Căci știi, gloria se sfârșește întotdeauna.

prin lauri poate, dar începe cu mere murate... O! nu mă îmbăt de loc. E plină de greșeli cartea mea. Singurul ei merit e că nu ese din cele două sau trei clișee la modă; dar voi munci-ți-o făgăduiesc și mă voi sili să fac ceva și mai reușit.. Ei bine, dacă în cinci ani, am schimbat lenevia mea prin curaj, vanitatea prin bun simț, pretențiunile mele, prin conștiință artistică, dacă am gustat din ciorchinii aceia gustoși de care toți ratații se îndepărtează spunând că „sunt prea acrii“ o dătoresc numai, părinte, pierderii averii mele și bunului regim al lipsei desăvârșite... Vezi d-ta, nimic nu este mai bun pentru un tânăr care o să cadă, decât o strașnică lovitură de picior la spate pe care ți-o aplică destinul... Poți să-i spui sau să-i scrii aceasta lui Renaudel. Sărmanul escroc... Dar îi dătoresc cariera mea și dânsul este binefăcătorul meu..

De data aceasta, abatele Moulin găsi pe tânărul poet foarte interesant; — îl găseă pe placul lui de când se desghetase. Deși eră oarecum zăpăcit de argot-ul literar, de cuvintele pe care le întrebuiță, bunul preot ar fi continuat cu plăcere convorbirea începută. Dar își aduse aminte că mai aveă de făcut încă trei vizite, — înainte de miezul nopței.

— Domnule, spuse el lui Louis Dublé, am să-i spun totul lui Renaudel fără să omit nimic din convorbirea noastră. Dar, precum ți-am mai spus, sunt grăbit.. Fii așa de bun, te rog și iscălește chitanța.

Tânărul iscăli și dădu hârtia abatelui; apoi luând cecul care rămăsese pe birou, și după ce-l parcursese încă odată cu privirea:

„Fii binevenit o! sacule cu bani, îngână el... Dar să știi că pe viitor să nu mă oprești de la lucru... Mi-am interzis să mă duc în seara asta la revelionul amicului Thurel, autorul dramatic, unde va trebui totuși să asiste și mica Margotte, frumoasa blondă de la Teatrul Varietés... O! sacule! o! sacule! Ai să-mi dai, tare mi-e teamă, o sumedenie de sfaturi rele...”

Și cum preotul, puțin cam stânjenit de monologul acesta, se ridică de pe scaun, spre a-și lua rămas bun:

— Scuză-mă, părinte, făcu poetul. Dar... m'am gândit.. Crăciunul îmi trimite, prin mâna d-tale acest dar frumos. Trebuie cel puțin să-i mulțumesc. În asta seară birourile creditului sunt închise și nu pot să ridic suma asta mare... Dar am aici cinci sute de franci, prețul ultimei ediții a romanului meu... Iată-l.. Desigur că cunoști câți-va copii săraci, tot așa de puțin investmântați ca și Isus în ieslea lui..

— Îți mulțumesc, domnule, spuse abatele, luând cele cinci bilete albastre.. Am tocmai în fosta mea parohie — în cartierul petecarilor, cinci nenorociți orfani cari stau în strada Croulebarbe.

— Nu trebuie să uităm nici pe cei bătrâni, reluă tânărul. Am întâlnit eri pe cântărețul Charlieux, care deși are șasezeci și opt de ani, se ducea pe jos, prin noroi, tocmai la

Vaugirard, la un negustor de vinuri, unde trebuia să cineze cu niște lucrători, și să-și plătească partea lui de consumație, cântând un cântec la desert... Nu mai e la modă, bătrânul bard, dar oricum, a avut de trei sau de patru ori în viața lui, o inspirație genială à la Pierre Dupont... Și e foarte bolnav, bietul Charlieux; eri vărsa sânge de alungul trotoarului.. Ei bine, din moment ce sunt bogat, am să-i plătesc ultimul lui crăciun și am să-l trimit în miază-zi, la soare, unde va găsi poate încă un cântec. Răsplătit de zâmbetul nduioșat al bătrânului preot, Louis Dublé, adăugă voios!

— Căci, vezi d-ta, avem și noi în domeniul literilor, pe bătrânii noștrii petecari.

Și spunând acestea, însoți cu un răs fermecător pe abatele Moulin până la ușă.

III

Externat de domnișoare

Cu toate astea, este adevărat, se gândea abatele Moulin, ghemuit din nou în cupeul lui și îndreptându-se spre îndepărtata strada Cardinal-Lemoine, — cu toate astea este adevărat că banii nu pot da nici talentul, nici gloria și că uneori te pot împiedica să ajungi la ele.. Cine știe dacă, înapoind acestui tânăr poet întreaga lui avere, Renaudel nu va lipsi lite-

ratura franceză de un cap de operă?... Dar să bag de seamă!... N'ar trebui să exprim preatere cugetarea aceasta.. Sfintele porunci ale Domnului, mai întâi... „Să nu iei bunul altuia..“ Hoții cari restituiesc produsul furtului lor sunt foarte rari. Ar fi periculos să-i descurajezi.

Insuflețit puțin de sacul de fân ce fusese atârnat de botul lui, în timpul vizitei abatelui Moulin, la Louis Dublé, calul birjei, — un fost eal milităresc, având puțin sânge de rassă în vine, și păstrând încă puțin din vioiciunea-i de altădată când servise la regimentul 2 de husari, — trecu destul de repede distanța care desparte movilița Montmartre de strada Montagne Sainte-Geneviève; și era de-abea ora șapte când vicarul se coboră din trăsură.

Prin ceața ceva mai puțin deasă și oarecum albăstră din pricina razelor lunei, preotul distinse, de-asupra unui zid un acoperiș rotund enorm și vag, care era domul Panthéonului. Putu chiar să citească, de-asupra unei porți cu grilaj, cuvintele acestea zugrăvite cu litere mari, galbene, pe o tablă neagră :

„Externat de fete, condus de domnișoara Latournire“.

Acolo într'adevăr avea treabă. Sună.

În curând se ivi o servitoare mică ținând un sfeșnic în mână. Dânsa fu numai decât impresionată de antereul și de părul alb al vicarului.

— Domnișoara este la masă.. Dar, nu e nimic. Intrați vă rog, părinte.

Și după ce făcu pe preot să străbată o mică grădiniță unde tremurau de frig câți-va liliaci despuiți de franze, mica servitoare deschise de-odată o ușă care lăsă să se întrevadă o lumină vie. Un răs prelung și vesel de copii se auzea aci.

Ah! prietenoasă și gingașa priveliște care se oferi abatelui.

Era în clasa, — în clasa unei biete școli, — cu zidurile ei vopsite cu o culoare galbenă și cu catedra-i neagră, de-asupra căreia se înalța o tablă de scris, apoi o mușama cu figurile sistemului metric, o hartă a Franței și a Europei precum și placarde cu faimosul *ba be bi bo bu*. Dar băncile fuseseră date la o parte, dealungul zidurilor pentru a lărgi locul; și în mijlocul acestei odăi întinse, în jurul unei fețe de masă, unde două lămpi mari cu petrol făceau să strălucească paharele și farfuriile, stătea o doamnă bătrână înconjurată de vre-o zece fetițe.

Bătrâna doamnă trebuie să fi fost pe vremea dictaturei generalului Cavaignac, ceia ce anumiți bătrâni ar numi încă, în epoca aceasta, o brună picantă — și ea păstrase în ciuda anilor, niște ochi negrii plini de vioiciune și un ten roșu asemenea unui măr domnesc.

Dar părul ei, ale cărui bucle atârnavă în jos. — ultimele ei bucle, — erau acum asemenea mătăsei albe. Dar ce zâmbet plăcut! Și ce în-

fățișare sănătoasă, și bine dispusă. În clipa când abatele Moulin intră, bătrâna doamnă, cu șervetul fixat cu două ace pe corsagiul rochiei ei de satin negru, rochia ei de ceremonie, — firește nu avea vre o treizeci și șease, — tăia cu ajutorul unui cuțit mare pântecele unui curcan fript, care răspândea în farfurie o cascadă apetisantă și parfumată de purea de castane și de carne tocată. Și în fața acestei privesți frumoase, era ceva într'adevăr demn de admirație ochii strălucitori ai copilelor și strigătele fetițelor nemișcate de bucurie și admirație.

Desigur că copilele acestea nu mâncau în fie-care zi, un curcan fript pe castane. Aceasta se ghicea după felul cum steteau în expectativă în fața minunatei păsări, cu cuțitul într'o mână cu furculița în ceal'alta, cu aerul unor mici mâncătoare de oameni care miroase carnea proaspătă. Totuși fetițele acestea nu erau copii de lucrători, așa cum le poate vedea trecătorul eșind de la școala primară, în șorțul lor negru și cu coadă la spate. În pătura lucrătorilor se mănâncă bine, cel puțin în sâmbetele de chenzină. Nu, fetițele acestea erau odraslele unor mici burghezi, niște biete sărace, quasi domnișoare, care se duceau la externatul „cu plată“ al domnișoarei Latournure de unde obțineau brevetul superior, mă rog.

Înainte de a-și trimite copila la revelionul „Domnișoarei“, mama, — soția unui modest

funcționar sau a unui mic negustor, care trăia foarte economicos, — frizase părul micuței, o împodobise cu o fundă și cu un gulerăș proaspăt călcat. Dar oricum, se vedea bine, că pentru toată lumea aceasta, curcanul cu castane era o masă neobicituită și că mai varia mâncarea efină care se ia de obicei în căsniciile umile, ca resturile rasolului din ajun gătit cu un fel de sos cu pătlăgele și cu castraveți acrii.

O! ce mai curcan frumos!

Intre noi însă fie vorba, dragă doamnă, care mă citești, curcanul acesta era de o grosime mediocră și ai fi putut să-l dobândești la „Hala de păsări“ tocmindu-te puțin și fără să fii taxată drept o femeie „cârpănoasă“, — pentru șapte sau opt franci. Ar fi părut chiar foarte sărăcăcios, curcanul acesta dacă l'ai fi comparat cumva cu monștrii umflați de grăsime și umpluți cu trufe cari se resfață la vitrina lui Chevet; și abatele Moulin văzuse curcani mult mai grași la mesele pe cari le lua în oraș în tovărășia bogatelor bigote. Dar ceia ce nu văzuse niciodată, era pofta aceia mare în fața unei păsări și lucrul acesta îi pricinuia o plăcere nespusă.

Dar ceia ce îl mira, bunăoară, era înfățișarea veselă și sănătoasă a bătrânei doamne care prezida masa. Renaudel nu vorbise oare de domnișoara Latournure ca de o ființă tristă și bolnăvicioasă? Ce voia să însemne asta?

La intrarea preotului, copilele se ridicară

de pe scaune, în semn de respect. Bătrâna doamnă făcu și ea la fel, ținând mereu în mână cuțitul cu care voia să taie curcanul.

— Domnișoara Latournure? întrebă abatele care se temea de o confuzie.

— Da, părinte, răspunse dânsa cu bunăvoință.

— Imi pare rău, domnișoară că sunt nevoit să vă întrerup dela masă..

...Dar vă aduc o știre importantă.. O! e o veste bună.. care vă va surprinde într'un chip cât se poate de plăcut.. și ași dori să vă vorbesc o clipă în particular.

— Nimic nu e mai ușor, spuse bătrâna fată puțin cam mișcată.

Și adresându-se micii servitoare :

— Clémence, ia una din lămpile astea și condu pe sfinția Sa în vorbitor.. Viu și eu numai decât părinte.

Apoi, dânsa puse cuțitul pe masă și-și preumblă privirea asupra fetițelor.

— Așteptați-mă o clipă, fetelor, și vă rog să fiți cuminte, nu e așa ?

— Da, domnișoară răspunseră în cor copilele.

Dar era un cor asemenea aceluia al tragediilor antice, un cor de lamentări conținute și de lacrimi înăbușite.

Cum? Fetițele trebuiau să stea acum să l privească, ba chiar să-l lase să se răcească, curcanul acesta frumos și cald, care fumea și care mirosea așa de plăcut cu castanele i

ee înotau în sos... Și trebuiau să mai răspundă încă: „Da domnișoară” din politețã, din purã ascultare!..

A! răntăciosul preot! —

Abatele Moulin se simți foarte stânjenit în fața acestor ochi plini de o mânie naivă, cari se îndreptau spre el și se grăbi să urmeze servitoarea.

În „vorbitorul” mic cât palma, în care se află un dulap, un birou, șese scaune de trestie și, pe de-asupra, pe zid, o estampilă care reprezintă un arbore foarte diform și încărcat cu fructe ciudate, care simbolizau capetele regilor Franței, — în vorbitorul unde, Dumnezeu să ne ierte, nu prea erã cald, preotul și bătrâna domnișoară se așezară fiecare pe câte un scaun.

Ca diplomat, abatele Moulin, erã din ultima categorie. Nici un talent pentru menajările și precauțiunile retorice. În afară de asta, preoții neducându-se la teatru, — *nimum fortunatos, sua si bona norint*, — nu văzuse nici odată jucându-se *Bucuria produce spaimă*; așa că abatele fu cât p'aci să fie pricina unei nenorociri prin felul brusc cum rosti numele lui Renaudel, vorbi de restituire și puse sub nasul domnișoarei Latournure strălucitoarea hârtie pe care seria paricã cu litere de foc majestuoasa cifrã de: trei sute șese zeci și cinci de mii patru sute patru zeci și trei de franci.

Pe obrazii bătrânii fete, sufocată de surprindere și de bucurie, roșeața sănătaței făcuse loc de-odată unor vânătăi caracteristice apoplexiei.

Dar numai decăt, din fericire, dânsa izbucni într'un plâns cu hohote. Apoi, după potopul acesta de lacrimi urmă o adevărată cataractă de cuvinte foarte incoherente de-altminteri, în care domnișoara Latournure mulțumea de-a-valma părintelui, Domnului, sfintei fecioare și tuturor sfinților din paradis, — regretă că soba nu fusese aprinsă și imploră binecuvântarea cerească pentru ticălosul... nu, pentru prea bunul Renaudel și anunță hotărârea ei de a da imediat ordin Clémencei să scoată de la Muntele de Pietate lingura și cele șese tacâmuri de argint, fără să uite cleștele de zahăr, lingurițele de cafea și cuțitul pentru tăiat peștele, având în vedere că peste trei zile trebuia să reînnoiască recipisele.

De-odaiă, un strigăt ascuțit și prelung, urmat de suspine și de plânsete, se auzi în odaia vecină, prin peretele care eră foarte subțire.

— E Ernestina... strigă domnișoara Latournure, sculându-se în grabă. Din pricina cărcănului... Înțelegeți o copilă, care n'are încă cinci ani... Dar nu e un motiv fiindcă mi se întâmplă o mare bucurie, să uit pe bietekele micuțe... Din potrivă... Poftiți părinte?... Putem stă de vorbă și în fața copiilor.

Foarte repede deschise ușa, și intrarea ei în sala ospățului fu salutată printr'o exclamație lungă a tuturilor fetițelor. Ernestina, care plângea adineaori și care stetea lângă institutoare pe un scaun pe care erau așezate două cărți mari

cartonate ca să poată ajunge până la masă, încetă ca prin farmec să mai țipe.

— Clémence, dă un scaun sfinției sale, spuse bătrâna domnișoară, reluându-și locul în capul mesei și apucând din nou cuțitul cel mare.. Dar mă gândesc, părinte, că n'ați mâncat încă... Dacă a-ți vreă să ne faceți această deosebită onoare...

Bunul preot nu mâncase încă într'adevăr și în orice altă împrejurare, ar fi primit cu grabă; dar mai trebuia să facă înainte de miezul nopții, două alte vizite și, apoi s'ar fi muștrat să ia o parte din curcanul acesta, care, precum am mai spus, nu eră așa de gras. Se scuza deci, dar cum îi eră o foame nespasă, primi numai o înghițitură de vin și un biscuit.

Acuma pasărea eră tăiată, o! în foarte mici bucățele; căci toată lumea trebuia să aibă părțica ei, și toată lumea aveă într'adevăr pe farfuria-i puțin curcan precum și puțină carne tocată cu purea de castane. Clémence, servitoarea cea mică, făcuse distribuția cu o echitate încât ar fi invidiat-o și împăratul Solomon,

— iar ștregărițele începură să mănânce cu poftă. Mâncăcioasa de Ernestina care nimerise târțița, aveă chiar adevărate mustăți de grăsime până la urechi.

— Vedeți, părinte, spuse atunci domnișoara Latournure, care arunca priviri încântate în jurul ei, nu sunt bogată.. sau ca să spun mai bine, nu eram bogată acum cinci minute.. și micul meu externat de-abea dacă îmi rentează

cu ce să trăiesc. Dar, în fiecare an, în ajunul Crăciunului, mănânc un curcan cu castane, cu câteva din elevele mele, cu acelea, vă puteți lesne închipui, — la care știu că nu va fi nici un revelion... — Clémence, ia dă-le puțin vin cu apă... Copilele mor de sete... E singurul meu „extra“ din timpul anului, mica mea desfrânare... Dar nu e așa, părinte, că e o privesc ferfecătoare ?

Apoi, adresându-se de-odată uneia din fetițe :

— Marie Duval, fă-mi plăcerea să pu-ți sugi degetele și să mănânci mai curat... O fată mare de nouă ani... Nu ți-e rușine?... Și acuma când stau iarăși bine, urmă bună bătrână, căci știu, Clémence, am să-ți spun o veste plăcută, n'o să mai ai de-aci înainte, nici o discuție, cu lăptăreasa și cu lemnarul ; vor fi plătiți *recta*. Da, sunt în stare, părinte, să-mi păstrez încă externatul, numai din pricina revelionului micuțelor. Inșă am să-mi ofer de-aci înainte ospățul acesta în fiecare sărbătoare, și pasărea va fi uriașă... Ați auzit, fetelor ?

Trei sau patru fetițe, cele mai mari, ridicară o clipă privirile, spunând cu respect : „Da, domnișoară“. Cu toate astea făgăduielile frumoase ale institut aerei făcură puțină senzație. Viitorul nu există pentru copii și fetițele erau absorbite atunci de prezent, adică de curcan.

— Domnișoară, spuse de-odată abatele Moulin, care mănucase biscuitul și pusese paharuțul de vin pe masă, — domnișoară, scuzați-mă dacă sunt indiscret. Aveți înșă în fața d voastră, un

om înmărmurit de mirare. Vă văd sănătoasă, plină de voieşie, gustând cu deliciu o plăcere nevinovată, care este totdeodată un act de bună-tate delicată şi să v'o mai mărturisesc, Renaudel mi-a vorbit de d-voastră...

— Ca de o egoistă, strigă domnişoara Latournure izbucnind într'un hohot încântător de râs care o întinerea. Ei bine! Renaudel v'a spus adevărul.

— Cum aşa?

— Da, o fată bătrână, foarte ridicolă, negândindu-se de cât la sănătatea ei, vecinic preocupată de digestia ei şi vecinic vaetându-se.... Aşa eram când m'a cunoscut Renaudel.. Şi vreţi să i produceţi puţină mirare acestui hoş cum se cade? Spuneţi-i că ruinându-mă, mi a redat sănătatea şi voieşia.

În clipa aceea, Clémence, mica servitoare, care dispăruse câte va minute, aduse o plăcintă mare de mere, care fu primită cu un ura prelung de fetiţele entuziasmate. Plăcinta fu aşezată în faşa domnişoarei Latournure, care înainte de a o tăia, inspectă cu o privire circulară pe toate copilele care şedeau în jurul mesei.

— Emilia Charron, spuse ea atunci, ţine-te bine, altminteri ai să devii cocoşată... Şi d-ta Sofia Bellanger, să nu te mai văd că-ţi pui coatele pe masă...

Dar buna bătrână, nu reuşea să dea vocii sale un accent prea aspru. În mijlocul elevelor ei, la masa aceasta de crăciun,—cea mai

frumoasă zi a anului, pentru dânsa,—mulțumirea strălucea în ochii ei mici și negrii; și glasul ei pe care în zadar se silea să-l îngroașe, era nespus de indulgent.

— Părinte, reluă dânsa în vreme ce împărțea plăcinta în chipul cel mai egal cu putință, — mai luați vă rog un păhăruț de vin și un biscuit și am să vă spun povestea mea în câte-va cuvinte... Nu m'am măritat, pentru că trebuia să îngrijesc pe tatăl meu, văduv, bătrân și bolnav. În ziua în care a murit,— n'am să uit nici-odată că în ultima clipă, desnădăjduită, am trimis după un medic celebru care veni cu o blană scumpă, spuse doar: „Am murit“ și ceru o sută de franci pentru vizita lui, — în ziua când a murit tatăl meu, era tocmai ziua nașterii mele. Aveam patru zeci și cinci de ani. Eram singură pe lume, fără nici un scop în viață, cu o imensă nevoie de odihnă; căci bietul meu tată care suferea mult, devenise, trebuie s'o spun, foarte pretențios și chiar tiranic. „E rândul meu să mă îngrijesc acum“ îmi spuneam, și de atunci n'am mai făcut decât lucrul acesta. Nu eram decât obosită, m'am crezut bolnavă și am devenit de-abinelea. Am fost persoana care nu poate auzi rostindu-se numele unei boli, fără să nu-și închipuiască numai decât că este a ei, pentru care menu-ul fiecărei mese, este o afacere de stat, fie-care digestie o dramă. Am făcut dietă lactată timp de trei luni; am fost chiar vegetariană, și cu câte-va excepții încă; îmi

închipuiam că anumite legume erau periculoase, că spanacul bunăoară, inofensivul spanac, mătura aceasta a stomacului, conținea o otravă lentă, și că macaroanele pricinuiau tenia. Da părinte, am avut peste zece doctori; schimbam în fiecare an stațiunea balneară. Medicamentele anunțate la pagina patra a ziarelor m'au numărat toate printre victimele lor. Am consultat fel de fel de ghicitori, de somnambuli, și am fost zărită în mahalalele îndepărtate, strecurându-mă în prăvăliile misterioase ale diferiților vrăjitori cari vând băuturi fermecate. Firea mea, odinioară foarte blândă devenise acum cât se poate de supărăcioasă. Pretindeam ca să fiu compătimită, și ori-cine care nu părea că se interesează îndeajuns de sănătatea mea, îmi devenea odios. În sfârșit, simțeam cum deveneam nesuferită celor l'alți, precum de alt-fel și mie însămi, — când Renaudel de-odată, îmi luă tot ceea-ce posedam, afară de câte-va mii de franci... Părinte, aceasta a fost salvarea mea... Trebuia să murcesc sau să mor de foame. Externatul acesta mic era de vânzare; l'am cumpărat cu ultimii mei bani, și, numai ăcât, în fața micilor mele eleve, flacăra maternității care doar-me înăbușită în inima tuturilor fetelor bătrâne, se aprinse de-odată. Dacă am fost până atunci suferindă și egoistă, era tocmai prin faptul că n'aveam nimic de făcut, pentru că n'aveam pe cine să iubesc. Odinioară, în lenevia mea de bolnavă închipuită, nu puteam digera o

bucătică de carne, dacă nu luam înainte cine știe ce doctorie. Astăzi însă, stomacul meu suportă carnea de vacă gătită cu ceapă și cartofi cu slănină... A-ți câștiga viața, ce igienă excelentă! Și apoi, în afară de asta, am văzut în familiile acestor copilași, atâta sărăcie mândră și cuviincioasă, am luat lecții așa de bune de curaj și de resemnare... Ce să vă mai spun, părinte? Am trăit zile foarte grele. Am puține eleve, nu sunt bine plătite, am puține lucruri și data când se apropie chiria e îngrozitoare. Dar nepăsarea și veselia copiilor e ceva contagios. Am reușit să trăiesc, prin grația lui Dumnezeu, o viață plăcută, fără să mă preocup prea mult de viitor... Așa bună oară, eri, am trimis la muntele de pietate, șatul meu cel vechi ca să cumpăr curcanul acesta de crăciun... Mi ați redat mica mea avere. Cu atât mai bine! Dar fiți liniștit, n'am să mai înbogățesc pe farmaciști... N'am să părăsesc externatul meu. Dar fiindcă am început să îmbătrânesc, am să iau ca ajutoare vre-o biată fată, cu fața palidă care să aibă un brevet și căreia am să-i fac viața plăcută, am să-i redau vigoarea și sănătatea-i dispărută și am să-i fiu prietenă... Și întotdeauna se va găsi ceva bun în bufet pentru bieteles fete care o să vină la școală cu un paner aproape gol; și n'o să mai am nevoie să necăjese pe bieteles mame cu rochiile lor vechi, care suspină așa de greu, când scot din portofel cei douăzeci de franci pentru co-

pila lor. Firește, vreau să rămân aci, — v'o făgăduesc, — până voi muri, dacă este cu puțință, — în atmosfera aceasta copilărească, în mijlocul acestor râsete voioase și acestor ochi nevinovați. E un regim prea bun ca să renunț la el... Să-i spunei asta lui Renaudel... V'am dat chitanța pentru suma asta mare, nu e așa? Dați-i o, fără prea multe mulțumiri. La urma urmei, nu și-a făcut de cât datoria... Dar ori și cum, mulțumită lui, nu mai sunt azi o femeie bătrână și plictisitoare care să bombănească toată ziua și să și pregătească tot felul de medicamente; și pentru asta îi mulțumesc.

Domnișoara Latournure, fusese nevoită să spună cuvintele acestea din urmă cu voce tare, să le strige aproape; căci plăcinta cu mere dispărând până la ultima fărâmiță, fetițele excitate de masa cea bună, începură să pâlăvrăgească între ele; se auzeau acuma șoapte și cântece în tocmai ca într'un arbore plin de cuiburi, pe un răsărit de soare în luna lui April. Numai Ernestina, copila aceia mândrețioasă, sătulă de data asta, lăsase să-i cadă capul îngreuiat de somn, pe brațele-i încrucișate, alături de farfuria ei, — și adormise adânc.

Doamne! abatele era încântat fără îndoială, că sărăcia redase acestei domnișoare atât de prietenoasă, fericirea trupească și liniștea sufletească, Dar lucrul aceasta îi se părea totuși extraordinar și paradoxal tot-deodată. Iși aducea aminte de petecarii lui, unde lucrurile

nu prea se petreceau ast-fel și unde, tocmai din potrivă, din pricina lipsei de bani, toți erau bolnavi și mureau asemenea muștelor.

— Vă felicit, domnișoară, spuse el, ridicându-se de pe scaun, pentru vindecarea d-voastră. Este cert că banul nu dă sănătatea și că uneori chiar, — cum a fost cazul d-voastră, — poate să-i facă rău... Cu toate astea, am printre săracii mei, o copilă de treispre zece ani care este atât de anemică încât îți inspiră milă... I-ar trebui să mănânce carne multă și să bea vin vechi; din nefericire regimul acesta este foarte costisitor.

— Vă înțeleg părinte, întrerupse răsând bătrâna domnișoară. Numai pentru foștii bogați, privațiunile sunt un bun remediu. Trimiteți mi numele și adresa micii d-voastră protejate. Măine voi fi capitalistă, și fiți liniștit, o să facă cunoștință cu vinurile de Medoc și biftecurele de mușchi... Acuma, scuzați-mă că nu vă rețin mai mult; dar trebuie să mai îmbrac pe copilașii mei și să-i conduc la părinții lor.

După multe mulțumiri, abatele Moulin, care, precum se vede, făcea în seara aceea, afaceri excelente, se retrase, salutând cu politeță. Recondus de servitoarea cea mică, văzu pe vizitiul lui, care se scoborâse de pe capră, izbind trotuarul cu picioarele și dând din mâini cu putere; căci frigul înțepa strașnic. Luna, care, dacă ai crede proverbul, este o mare mâncătoare de nori, învinsese hotărât ceața

eare se împrăștia acuma încet preschimbată într'un fel de aburi de culoarea azurului.

„O! își spuse abatele, cu oare-care nerăbdare, după ce trăsura porni din nou, — oare n'am să întâlnesc pe vre-un adevărat nenorocit, căruia banii aceștia ticăloși să-i facă plăcere cu adevărat?“

IV

Mama și copilul sunt bine

Peste un sfert de oră, abatele se coborâ din cupeul lui, în fața unei case noi din stața Rennes și întrebă pe portar dacă domnul Henry Burtal era acasă.

Acest portar, care făcea parte din genul respectabil, un portar cu barbă cenușie, cu halat și cu scufiță, își încălzea atunci picioarele și, cu ziarul în mână ațipise în vreme ce citea articolul de fond, care anunța o nouă coalitie a deputaților din dreapta și a radicalilor împotriva cabinetului. Nemulțumit de a fi întrerupt în meditațiile acestea de alegător și de cetățean, printr'un curent rece și prin apariția antipatică a unei haine preoțești, omul acesta de stăt, aruncă pe deasupra umerilor un disprețuitor: „Al treilea la stânga“, și se enfundă în studiul atât de interesant al combinații parlamentare prin care domnul Basly și domnul duce de la Rochefoucauld, de acord

asupra chestiunii sfeclelor, puteau să facă să cadă ministerul și să facă să scadă renta cu cinci zeci de centime.

La etajul al treilea, la stânga, după ce citise pe o placă frumoasă de aramă numele lui „Henry Burtal, arhitect“, vicarul văzù deasupra ușei un fragment sculptat al frisei Pantheonului, unde se cabrau câțiva cai cu coamele țepoase. Sculptura aceasta ilustră, însemnă într'un chip simbolic că domnul Henry Burtal ar construi cu plăcere un templu al Minervei sau al lui Jupiter Olympianul, dacă i-ai manifesta dorința, dar că, de altfel dacă putea mult, putea și mai puțin și erà dispus bunăoară să clădească o magazie de mărfuri sau altă clădire indispensabilă, după ultimele prețuri ale primăriei.

La sgomotul soneriei, o bătrână nespus de urâtă, având pe cap o scufiță albă, deschise numai decăt ușa și se retrase mirată la vederea preotului, suflându-i în nas o duhoare puternică de rachiu.

— Ei! nici de data asta n'a sosit moșa!

— Mă tem că am venit într'un moment cam neprielnic, spuse preotul, adânc mirat. Am însă o mică afacere de câteva clipe cu domnul Burtal, și dacă ar fi cu putință...

— O! puteți intra, reună bătrâna, care în fie-ce dată când deschideă gura, dădea abatelui Moulin iluzia că treceă prin fața prăvăliei unui debitant de băuturi spirtoase.. Poftim aici, în biroul domnului... Dânsul e acumia lângă soția d-lui, care a fost cuprinsă, azi la prânz, de

primele dureri ale facerei... Dar am să vi-l trimit... Tot nu ne ajută la nimic, așa că ar putea foarte bine să stea de vorbă cu d-voastră... Ce proști mai sunt bărbații în clipele acelea... Măcar de-ar sluji la ceva, dar nu, ne încurcă doar... Și după ce introduse pe abate în cabinetul arhitectului, unde pe o masă înaltă cu fel de fel de aparate tehnice, un bec de gaz luminea o epură mare :

— Bun, iată și focul care se stinge, făcând bătrâna care începuse să frământa cărbunii cu cleștele. Am impresia că totul merge pe dos aici... Eu trebuie să veghez lăuza la noapte. Când vrei să stai trează toată noaptea, nu trebuie să-ți lipsească nimic, nu e așa? Ei bine! Închiiți-vă că servitoarea care e tare proastă, și-a pierdut capul... Așa că am trebuit să mă mulțumesc cu o bucată rece de vițel... Și nimic nu e mai greu pentru stomac decât vițelul. Cred că n'ași fi digerat nici odată bucata asta de carne dacă n'ași fi găsit în bufet o sticlută cu rachiu... Și am fost nevoită să beau, dar, știți, doar o înghițitură, căci n'aveai ce lua; dacă puteai să umpli un degetar... Căci nu mi-a plăcut nici odată rachiu; îmi face rău; și când beau prin cine știe ce întâmplare, nu iau decât o picătură și amestecat cu ceva dulce. Bătrâna, după ce rosti minciuna aceasta îngrozitoare, găsi cu cale să plece; și abatele Moulin, rămânând singur, pentru a-și trece vremea, examină desenul întins pe masa de lucru.

Desenul acesta reprezintă planul complet al unei mici gări. O! o gară mică de tot, cum nu se găsește decât prin satele pierdute, și unde macii și păpădiile cresc între singura linie de sine. Da, o gară mititică de tot și puțin frecventată, desinată cu o grijă migăloasă. Și nimic nu lipseă, nici magazia de mărfuri, nici cabina acarului și nici măcar indispensabila clădire pe care se află o placardă cu inscripția : „Bărbați și femei“.

Atunci, aruncând o privire în jurul lui, abatele văzù că desenele și aquarelele încadrate pe pereți, reprezentau de-aseenea alte gări mici, la fel cu acelea din epura pe care o avea sub ochi. Stația de cale ferată fără însemnătate, asta era vădit specialitatea domnului Henry Burtal; și lucrul acesta trebuia să fie prea puțin desfătător și foarte monoton să execuți mereu același plan fără să schimbi o piatră măcar, să clădești mereu aceeași casă, unde totul eră așa de bine regulat mai dinainte și atât de identic că aceeași cheie ar fi putut să deschidă toate ușile locuințelor începând de la șeful de gară și isprăvind cu cea din urmă casă a acarului. Căci erau cu desăvârșire la fel micile gări și uneori numai, — dar foarte rar, — arhitectul, printr'un capriciu de inspirație, printr'o fantezie de artist, așezase cabina la stânga și vespasiana la dreapta.

Abatele Moulin, pe care caii de la ușă îl neliniștiră la început se calmă imediat. Evident, Henry Burtal n'ajunsese încă să facă catedrale,

palate regale, clădiri de operă în marmore polichrome. Cel mult, o aquarelă modest aruncată într'un colț, — o restaurare ideală a Thermelor lui Caracalla, — lăsa să se ghicească doară că Henry Burtal făcuse odinioară o călătorie în Italia și visase ca orice tânăr să dobândească gloria eternă.

Dar nici o speranță, nu e așa? ca nebunul furios, fiul lui Septimiu-Sever, asasinat, — ca orice împărat roman care se respectă, — în anul 217 din era creștină, să învieze vre-odată și să facă să se repare etuvele acestea gigantice.

Deci, arhitectul redus să clădească micile edificii cu placarda: „Bărbați, Femei“, după toate probabilitățile, era un biet sărac, și abatele care îi aducea o avere, era fericit de această supoziție.

Un sunet imperios și violent al soneriei, zmulse pe vicar din contemplarea acestor gări.

Auzi, în anticameră, o exclamație a bătrânei bețive, murmurul unei alte voci femeiești, dar foarte energică — glasul de contralto al unei femei muștrăcioase, — apoi, zgomotul unei uși care se deschide și un geamăt înăbușit.

Nici o îndoială. Moașa trebuie să fi sosit.

Câte-va clipe în urmă, stăpânul casei, domnul Henry Burtal, îmbrăcat într'un costum cenușiu, apărea în fața abatelui.

O! ce mai tânăr frumos. Un Hercule blond și svelt. O talie fină și niște umeri largi. Treizeci de ani, cel mult. Capul mic ca acela al statuilelor antice și rotund sub părul tăiat

scurt. În ochii lui albaștrii licărea o lumină de sinceritate și de cordialitate. Și ce mai dinți strălucitori în gura puțin cam prea mare, dar purpurie și senzuală, și atât de bine făcută pentru a zâmbi sub mustața-i stufoasă zburlită, ca aceia a unei pisici mâniate!

Iată un om care, seara, în strada Rennes, trebuia să facă să se întoarcă în calea lor grisetele care se duceau la Montparnasse...

„Ah! draga mea!”

Dar în clipa de față, băiatul acesta frumos, — pe care firea îl clădise ca pe Theseu și Pirithous, pentru a ucide oameni cu capete de taur sau cai cu busturi de oameni, și care în mediocra noastră civilizație, desena cu tuș diferite planuri de gări, — frumosul tânăr era în prada unei tulburări foarte vădite.

— Scuză-mă, părinte, că te-am făcut să mă aștepți, spuse el cu o voce care tremura de emoție... Ți s'a spus... Tânăra mea soție, sărmana Cecilia!.. Prima ei facere, de patru ani de când suntem căsătoriți... Durerile i-au venit așa pe neașteptate, înainte de prânz... Zece ore, zece ore ucigătoare au trecut de-atunci.. Ah! cât de greu îmi vine când o văd cât suferă, eu, care o iubesc atâta, — că nu pot face nimic pentru dânsa și că stau în fața ei ca un prost.. Dar scuză-mă părinte, fii bun și ia loc, te rog. Sunt al d-tale, te ascult.

Bunul abate Moulin, nu avea de loc aerul unui preot de la Episcopat, sau al unui vicar

general care vine să ceară planul unei catedrale. Totuși, arhitectul știind că clerul obicinuește să clădească mult, nădăjduia aproape un asemenea lucru fericit, — cine știe vre-o biserică de restaurat, poate un ospiciu, o mănăstire, o școală? — și printr'o sfortare uriașă de voință, impunea tăcere sentimentelor lui pentru a primi bine pe acest client posibil.

— „O să mă scuzi firește, răspunse abatele Moulin —, scoțând din buzunarul lui și deschizând portofelul —, că te-am deranjat în clipa aceasta critică a vieții d-tale —, când vei afla misiunea de care sunt însărcinat față de d-ta... „Pregătește-te la un eveniment foarte fericit. Fostul d-tale bancher Renaudel!..

— Ticălosul acela!

— ...„Inapoiază tot ceia ce a luat, atât d-tale, domnule, cât și celor-l'alți; și am să-ți remit din partea lui, ceul acesta de cinci sute șesezeci și șapte de mii, opt sute nouăzeci și nouă de franci.

Drace! iată un lucru care valora mai mult de cât o comandă! Și dacă însuși împăratul Chinei, în persoană, însoțit de toți mandarinii lui, ar fi venit să roage pe domnul Henry Burtal să-i clădească o pagodă de vre-o patruzeci de etaje în felul turnului Eiffel, simpatika figură a artistului n'ar fi exprimat mai multă surprindere și mai multă bucurie.

Și când se asigură de norocul acesta pe care nu l'ar fi sperat vre-odată și după ce

examinase bine hârtia miraculoasă, punându-l pe abatele Moulin să-i repete declarația lui :

— Ce fericire strigă el, cu ochii strălucitori.. Imi dai voie.. Mă duc să vestesc pe Cecilia.

— Să nu faci una ca asta, spuse vicarul.. Intr'un asemenea moment!.. Să-i dai emoția asta... Ar însemna s'o ucizi!..

Arhitectul deveni foarte palid :

— E drept, îngână el. Ai dreptate.. Îți mulțumesc.

Atunci, considerând ceul pe care îl ținea mereu în mână :

— Uite, adăugă el cu o voce care se alteră, parcă mă îngrozește acum fericirea asta care mi sosește... Da, averea în clipa de față când biata mea soție, își înăbușe geamătele ei de durere, când e în pericol de moarte poate, e îngrozitor.. Cum? să aflu de-odată, că soția mea a născut un copil, că nu mai e nimic de temut, că a scăpat.. Și în afară de asta că suntem bogați!.. Dar prea e frumos visul acesta. Ah! părinte, traiul nostru nu e ușor de loc și nici vesel măcar.. Pentru ea să pot trăi eu și scumpa mea soție, am primit ocupațiile cele mai de rând ale meseriei mele.. Precum vezi... Clădesc hangare și water-closet-uri.. Și sunt prea fericit încă dacă mi se dă de lucru, și mă plâng că nu mi se dă îndeajuns, deși îmi trebuie în fiecare clipă să mă despart de iubita mea și

să mă duc în provincie să supraveghiez lucrările și să-mi petrec ziua în cine știe ce han... În iarna asta, biata mea Cecilia, n'a avut cu ce să-și comande o rochie... Nu, nu trăim în largul nostru... Dar îți spun pe cuvântul meu de cinste, că dacă mi s'ar spune acuma: „Dacă vrei să fii sigur că soția ta va naște fără nici un accident, aruncă hârtia asta în foc“, ei bine ași face-o numai de cât!... Căci averea asta mă înspăimântă.

În clipa aceea, un strigăt ascuțit, prelung, sfâșietor, străbătu zidurile.

— Cecilia mea ! Biata mea Cecilia ! strigă arhitectul.

Și se repezi, ca un nebun, afară din odaie.

Abatele Moulin, era dezolat de indiscreția lui, dar voia să obțină chitanța pentru Renaudel.

Rămase deci singur în fața micelor gări, tot atât de liniștite, în cadrul lor, precum erau în realitate colo, în fundul singurătăților rurale, așteptând trecerea trenului mixt, în care vacile mugesc în vagoanele lor deschise și în care cultivatorii celor două sexe stau în compartimente de clasa treia, nespus de cumiști și liniștiți, cu un paner pe genuchi.

Peste un sfert de oră, Henry Bortal se întoarce.

— E mai liniștită, spuse el, mult mai liniștită... Femeiile astea zapăcite m'au gonit iarăși, — ele pretind că prezența mea nu face de cât să excite pe bolnava... Oribile măi sunt

și femeile astea. Moașa e de o brutalitate de vardist și ceal'alta duhnește a rachiu de-ți vine rău... Dar ce? Nu știu dacă erau azi dimineată două sute de franci în casă... Incă odată, toate scuzele mele, părinte. Nu mi-ai vorbit oare de o chitanță?

— Iat'o răspunse vicarul.

Arhitectul se așeză pe un scaun și iscăli. Apoi, căzând într'o visare adâncă :

— Mai bine de o jumătate de milion, îngână dânsul. Viața largă de altădată... Pe vremea când, la drept vorbind, nu eram fericit... Căci ca să fiu sincer n'am cunoscut fericirea de cât după ce am fost ruinat.

— Și acesta! se gândi abatele Moulin. Iată ceva ne mai pomenit.

Cum ai spus, domnule? urmă el cu glas tare. Chiar adineaori mi-ai destăinuit că viața d-tale era cât se poate de grea...

— N'aveam dreptate, întrerupse tânărul cframos.

De patru ani ea e delicioasă; căci iubesc și sunt iubit... Un simțământ profund, o dragoste adevărată, iată ceia ce te face să înduri cu bărbăție, mediocritatea și chiar sărăcia... Și dacă n'ași fi fost în mizerie, n'ași fi știut niciodată că Cecilia mă iubește, n'ași fi avut tezaurul inimei sale... Spune-mi drept părinte, în ce termeni, ți-a vorbit Renaudel de mine?

— Ca de un tânăr, răspunse preotul stânenit și căutându-și expresiile, care trăiește

după erorile secolului... căruia îi place să petreacă...

— În sfârșit un chefliu, într'un cuvânt, reluă Henry Burtal, un destrăbălat. E purul adevăr și-mi place mai bine să-ți-o mărturisesc numai decât... Vrei să-ți spun povestea mea? Voi uita poate puțin, povestinduți-o, neliniștea grozavă care îmi strânge inima când mă gândesc la ceiace se petrece în odaia de alături..

Și, preumbliându-se cu pași mari prin odaie :
„— La douăzeci și trei de ani, spuse tânărul, eram bogat, liber, nu eram urît, și aveam în vine un sânge îndrăcit!... Am făcut o călătorie în Italia, ca să mă perfecționez, vorbă să fie, în arta mea, și când m'am înapoiat, eram în stare poate să construiesc arene foarte confortabile în care creștinii să fie dați pradă animalelor sălbatece, dar eram în stare de-asemeni, în cazul că mi s'ar fi dat să clădesc o casă cu cinci etaje să uit cine știe ce amănunt neînsemnat, ca grilajul scării sau canalul unde să se scurgă apa murdară... Totuși m'am ocupat acolo mai puțin de coliseul sau de biserica Sfântul Petru din Roma decât de frumoasele florărese, care mișună seara, în fața cafenelelor, și îți oferă vre-un buchet. Și când m'am înapoiat la Paris, am urmat iarăși genul acesta de studii.

...Dar n'ași vrea să te offensez, părinte..

— Spune înainte, răspuse bunul preot. Am auzit alte lucruri mai grozave la confesional.

— În casa în care am locuit atunci, aici alături, în strada Vaugirard, aveam de vecine pe Cecilia și pe mama ei. Numai că eu locuiam la etajul al doilea, într-o frumoasă garsonieră, în vreme ce doamnele locuiau la mansardă. Erau foarte sărace. Mama, văduva unui funcționar dela nu știu ce minister, avea o pensioară modestă, și fata, care era elevă telefonistă, pleca în fiecare dimineață, cu ghiozdanul la subțioară, în strada Grenelle, ca să învețe alfabetul Morse. Am găsit-o cum nu se poate mai încântătoare, și mi s'a părut după câteva priviri pe care le am schimbat împreună, că nici eu nu-i displăceam. Întâi și întâi, o salutăm respectuos pe scară, ori de câte ori o vedeam, apoi, am început convorbirile acestea banale, uzitate între vecini. În sfârșit am fost primit în casa lor și — nu prea e frumos ceia ce am făcut, — am debitat bieteii copile un șir de fraze seducătoare. Ea mă respinse, categoric, dar ca o fată cinstită ce era, fără indignare, fără mânie, numai cu o mare tristețe în glas și în ochi... Să mă căsătoresc cu dânsa? O puteam și mă gândeam oarecum. Dar eram așa de ușuratec pe atunci... Câteva zile după insuccesul meu, un literat, prieten de-al meu, care avea o comedie ce se juca la Teatrul Gymnase, mă prezintă tinerei premiere, care mă luă cu ea chiar în seara aceea, în cupeul ei, cu bijuteriile și buchetele din actul al treilea... Nu mai insist, părinte, și cred că am să mă fac înțeles îndeajuns, spunându-ți

că timp de un an aproape, eu am fost acela care am îmbogățit cu diamante caseta, am împodobit cu flori loja artistei și am regulat socotelile vizitiului în privința nutrețului.

..La jocul acesta, o parte destul de însemnată a averii mele, pe care o încredințasem toată lui Renaudel, se împrăștiase, când de-odată farsorul acesta fugi cu restul ce'mi mai rămăsese. Tânăra premieră, care obținuse un mic premiu la coservator și care știa aproape tot teatrul lui Corneille pe dinafară, îmi spuse: „Să fim prieteni“, și se arată chiar a doua zi în trăsura de casă a unui gentilom, care avea sânge princiar în vine și care își consacrase toate facultățile lui artei speciale a vizitiilor de omnibus, și care ocupa în fiecare seară, la teatru, un fotoliu, alături de al meu.. Ruinat, desgustat, iată mă pe trotuarul Parisului, cu o meserie care nu prea hrănește pe acela care o practică. Am căutat deci o slujbă și am îndurat greutățile fără număr ale solicitatorului. Părăsisem apartamentul meu din strada Vaugirard, și pierdusem din vedere, uitasem chiar, pe vecinele mele.. Cum ași fi putut să presupun că fata aceasta tânără, atât de prost și urât ofensată da mine, îmi păstrase o amintire indulgentă, se interesa de soarta mea, și că îi părea foarte rău de nenorocirea care dase peste mine? Totuși așa era.. Intr'o seară de primăvară pe când mă întorceam acasă foarte melancolic, după o zi întreagă de demersuri zadarnice, iată că de

odată pe când străbăteam grădina Tuileries, m'am pomenit în fața Ceciliei, îmbrăcată în doliu.. Ea îmi întinse mâna, îmi spuse că mama ei murise de vreo șeșase luni, că era singură pe lume, că știa nenorocirea mea și'mi adresă câteva cuvinte blânde și delicate de consolare.. Ah! părinte, nu știu ceia ce i-am spus atunci, nici la ceia ce au trebuit să cugete de noi mamele și doicele care ședeau pe bănci sub castanii înfloriți; dar mi aduc aminte foarte bine că am luat și am păstrat multă vreme, mânuțele scumpei mele copile, într'ale mele, și am plâns cerându-i ertare.

— Așa înțeleg și eu! strigă cu satisfacție abatele Moulin pe care povestea aceasta îl interesă mult.

— Bagă de seamă! Am să te scandalizez iarăș puțin.. Am oferit brațul meu Ceciliei, ea primi și consinți chiar, — care e răul? — să ia masa cu mine într'un mic restaurant de pe malul stâng al Senei, — de! nu mai aveam bani ca în trecut, — și unde pentru un franc și cincizeci de persoană, aveai drapul, cum spunea lista imprimată, la două feuri proaste și la un desert foarte sărăcăcios. Dar eram așa de mulțumit că scumpa copila a rămas încă prietena mea, în cât îmi inchipui că n'am mâncat nicio dată ceva mai bun decât ciupercii tari ca piatra cari ni s'au servit..

După masă, ne-am preumblat iarăș pe cheiuri, dealungul fluviului pe care tremura răsunarea primelor stete; și după felul cum bra-

țul Ceciliei se rezema de al meu, după privirea ei bună și miloasă, am simțit, — o! cât era de dulce, — că mă iubea, că m'a iubit în totdeauna! Simțiam că dacă i-aș repeta, în ora aceasta suavă, cuvintele de dragoste de-odinioară, ele n'ar mai constitui pentru dânsa o insultă, dar o plăcere dulce, și că, dacă ași voi, generoasa față care m'a respins pe când eram fericit și bogat, s'ar da cu totul, fără rezervă, fără condiție, fără părere de rău, numai ca să-mi pricinuiască puțină bucurie, acumă când nu mai eram decât un biet sărac!...

— Desigur... făcu preotul îngrozit.

— Linștește-te, părinte... O! n'am să-ți ascund că, pe trotuar, în fața hotelului Monnaies, — la acea oră locul e pustiu, și nu trece nimeni, — n'am să-ți ascund că am primit și am dat o sărutare Ceciliei mele. Dar i-am jurat totdeodată că am să-i devotez inima mea, că va fi soția mea și că în sfârșit, atâta pagubă, vom trăi cum vom putea și că, de azi înainte, vom merge împreună ținându-ne de braț, pe ploaie și pe vreme frumoasă, pe cărările plăcute și pe cărările grele ale vieții... Și căsătoria noastră, te rog să crezi, a urmat foarte curând după întâlnirea noastră. Ne-am dus așa dar mai întâi la primărie și apoi la biserică. Și am vândut ultimele mele bibelouri, o grămadă de nimicuri japoneze care m'au costat o grămadă de bani și pe care acumă le dobândești pe un preț de nimic la „Bon Marché“ — și am cumpărat rochia albă de

nuntă și buchetul miresei. Spre norocul meu, am obținut în ajunul căsătoriei, postul acesta de arhitect la căile ferate, unde nu sunt de fapt de cât cel mai mic și la ordinele tuturilor, și unde, precum vezi, n'am de clădit Parthénonuri... Dar ori cum, câștig în deajuns ca să pot trăi, și suntem o căsnicie de îndrăgostiți. Existența cea mai grea e bună dacă e împodobită cu florile sentimentului. E ca salata indiană amestecată cu salată simplă, e mai gustoasă nu e așa?... De altfel, toate astea, când mă gândesc, fac parte din trecut, spuse Henry Burtal întrerupându-se. Am cinci sute de mii de franci, sunt bogat și iată rezolvată pentru iubita mea, problema ghetelor și corseturilor... Știu o podoabă frumoasă de smaralde la Palais-Royal și mâine chiar... Mâine! O! părinte, dă-mi speranță și curaj, roagă-te lui Dumnezeu pentru sărmana mea prietenă, d-ta care știi atâtea rugăciuni și spune-mi că vin pe lume fără nici un accident, toți copiii cari se nasc în noaptea de Crăciun.

Bătrânul vicar, mișcat până la lacrimi, strângea mâinile arhitectului și căută câteva cuvinte de încurajare, când deodată îngrijitoarea roșie ca un bujor, din pricina emoției poate, și a sticlei de cognac, se repezi în odaie, zbierând din răspuțeri:

— E un băiat!.. Bravo domnule! Și totul a mers ca pe roțițe.

Și uitând cu desăvârșire pe vizitatorul lui,

fericitul tată, urmat de bătrâna aceea urâtă, se duse să îmbrățișeze pe lăuza.

Abatele Moulin, care se afla încăodată singur cu miclele gări, făcu câteva reflecții în gând.

— „Burtal acesta e un băiat de treabă. Are dreptate.. Dragostea adevărată, este o fericire care nu se poate cumpăra. Dumnezeu să-i binecuvânteze pe acești doi tineri, precum și pe pruncul lor!

Apoi, zărind în odaie o pendulă care arăta ora nouă și trei sferturi:

— „O! o! trebuie să mă grăbesc, spuse preotul. E o cale destul de lungă de-acî pînă în bulevardul Malesherbes.

După ce își puse mânușile și-și încheiă blănița, voi să plece fără să-și mai ia rămas bun dela Henry Burtal. Acesta din urmă, însă, apărură de odată cu fața îmbujorată de veselie:

— Nu, nu, strigă el cu o voce care vibra, n'ai să pleci așa.. Știi copilul e superb. Enorm! Moașa l'a luat să'l cântărească. Ah! și dacă ai putea să vezi pe Cecilia mea, atât de palidă, biata copilă, pe pernele ei!.. Dar ce zâmbet!.. Nu zău, prea sînt fericit!.. Trebuie să-i fac un bine cuiva!.. D-ta, părinte, cunoști fără îndoială multe mizerii.. Te rog, spune-mi una pe care s'o pot ușura, de vreme ce sînt bogat acuma.

— Ei bine, dragă domnule, răspunse preotul, căre nu pierdea nici odată din vedere scumpul lui cartier Monffetard, dacă sărăcia

ți-a dat dragostea și fericirea, eu cunosc însă doi tineri, pentru care lucrurile stau tocmai din potrivă.. Indrăgostita lucrează perle false iar îndrăgostitul e olar.. Fata e cuminte, ceia ce e destul de rar în parohia Saint-Medard... Nu le trebuie decât cinci sute de franci ca să-și poată înfăptui un cămin.

— Vor avea o mic, spuse arhitectul luându-și rămas bun dela vicar. Vino când vrei, părinte, ca să iei banii.. Și mă biznesc pe d-ta, ca să-mi botezi copilul.. Și nu e așa? o să-i spunem Noël.¹⁾

V.

În societatea înaltă.

Ajungând în fața palatului marchizului de Capdecamp, care este situat în bulevardul Malesherbes, lângă parcul Monceau, cupeul abatelui Moulin trebui să-și păstreze rândul, căci în seara aceea, avea loc o recepție în casa marchizului, iar la poarta lui era o îngrămădire de trăsuri de casă și landouri.

În prag, — o! ce de mai plante verzi, de flori și de lumini se răsăteau aci și ce frumos covor oriental acoperea treptele peronului! — în prag, un lacheu deschidea ușile cupeurilor. Un lacheu superb, purtând o livrea

1) Noël = Crăciun.

bogată, cu părul pomădat și ai cărnii ciorapi albi de mătase ar fi fost îndeajuns pe vremuri, la curtea împărătesei Catherina ca să transforme pe un simplu grenadir într'un general suprem sau într'un președinte de ministrii.

La apariția preotului, care nu prea avea o înfățișare distinsă cu pălăria lui veche, cu blănița-i roasă și gulerul lui nu tocmai alb, minunatul servitor, cu toată impasibilitatea lui profesională, făcu un pas înapoi foarte mirat și chiar desgustat.

Dar pe când se afla în trăsură și-și aștepta rândul ca să poată coborâ, abatale se înarmase cu răbdare și cu îndrăzneală și nu voia să se înece tocmai la mal.

— Am neapărată trebuință să vorbesc o clipă cu domnul marchiz, spuse el lacheului.

— Dar.. nu știu dacă domnul marchiz, va putea să vă primească răspunse omul cu ciorapii de mătase.. In sfârșit, cameristul domnului marchiz e aici.. Vorbiți cu dânsul.

Înainte de a urea treptele peronului, vicarul fără să se lase intimidat de prezența a cinci sau șase servitori cu eghilete și cu părul pudrat, ceru să vorbească cu cameristul marchizului, — un lacheu cu ciorapi negrii de mătase, cu o vestă de catifea și niște manșete albe — și îi reînoi cererea.

La început, valetul se împotrivi.

— Să turbur acuma pe domnul marchiz când sunt peste trei sute de persoane în sa-

Cu toate astea, preotul stăruind mereu, — prestigiul anterului sfârși prin a birui, domnul Auguste, — acesta era numele importantului personaj. — consimți să se ducă să prevină pe stăpânul lui; și abatele, care cu toate efortările lui era totuși oarecum stânjenit de persoana lui în anticamera aceasta splendidă, se ascunse cum putu mai bine între două ghi-veciuri enorme de flori.

Așteptarea fu destul de lungă.

În fața lui, la vestiar, abatele Moulin, văzu pe mai multe conife frumoase desbrăcându-și blănurile lor scumpe de astrahan sau de vulpe de Alaska și apărând acum în fața privirilor lui într'o toaletă cum nu se poate mai de-coltată, și pentru prima dată în viața lui, fu admis să contempleze o serie de gâturi și de piepturi, de brațe și de umeri, pe care le știi tot atât de bine ca și conținutul buzunarelor d tale domnule și scumpe cititor care ești abonat la operă sau care frecventezi des reu-nirile mondene. Dar bunul preot era mai rece și mai cast de cât însuși sfântul Antoniu; și numai bijuteriile și podoabele care măreau strălucirea acestor „tezaure“ cum spuneau bu-nicii noștrii, treziră atenția și tot deodată ne-mulțumirea bătrânului caritabil până la exces, care se ruinasă pentru săraci, a socialistului după Evanghelie.

„Hotărât, se gândea el, strâmbându-se pu-țin, au prea multe diamante... Când mă gân-desc că pe frigul acesta, la Butte-aux-Cailles,

sărmanii mei petecari sunt nevoiți să-și amanezeze „la munte“ saltelele și plăpumiile lor!.. Orice s'ar spune, lumea nu prea e bine rânduită.

Intoarcerea domnului Auguste îl făcu să-și întrerupă reflecțiile.

— Dacă părintele binevoiește să mă urmeze?

Ei da! antereul își făcuse și de data asta micul lui efect.

Și după ce urcase, îndărătul călăuzei lui, o scară strâmtă, abatele fu introdus, la primul etaj, într'o odaie imensă. Un policandru olandez lumina discret rafturile bibliotecilor, și câți va bușteni uriași de stejar ardeau într'o sobă monumentală.

— Domnul marchiz, roagă pe părintele să-l aștepte câteva minute, spuse cameristul retrăgându-se.

Dar minutele nu se mai sfârșeau.

Abatele examină mai întâi armurile foarte complicate ale marchizului, care se înălțau de-asupra sobei, fără să găsească de altfel, în contemplarea aceasta, o distracție interesantă. Căci dânsul ignora nobila știință a blasonului și nu putea pricepe toate frumusețile acestui scut, unde erau o grămadă de turnulețe, asemenea aceloră din jocurile de șah, o cruce roșie ca aceia de pe sticlele de absint elvețian, niște cochilii ca acelea care se află expuse la ușile negustorilor de vinuri în anotimpul stridiilor și un leu care părea mai

mult un cățeluș lăptos expus într'un circ și care stătea în două picioare cu limba scoasă. Găsi chiar, s'o mai spunem? cu desăvârșire lipsită de modestie creștină, mândra deviză a familiei Capdecamp: «Mereu în frunte!» Și, când își aduse aminte că membrii acestei familii participaseră la cele mai ilustre înfringeri ale istoriei noastre, faimosul „Mereu în frunte!“ atât de admirat de toți amatorii de heraldism, — apăru demnului preot ca o caraghioasă fanfaronadă.

În răstimpul acesta, în vreme ce se afla aci, auzea, în jurul lui, îndărătul unei draperii dese și sumbre de catifea, un zgomot vag de glasuri, o rumoare înăbușită și confuză.

Acolo, în dărătul acestei perdele, se afla lumea mare de care abatele vorbise atât de des, în predicile lui, fără totuși să cunoască pe cineva mai „chic“, — s'avam ertare pentru felul acesta ireverențios de a vorbi, — „lumea mare“ de care sfătuia pe copii în orele ca tehismului să fugă de ea din pricina fastului, seducerilor și a pericolelor, aproape în aceiași termeni cum le-ar fi interzis să-și vâre degetele în nas; căci în ceia ce privea cunoștințele lui despre «societatea înaltă» bunul preot era aproape tot atât de ignorant ca și auditorul lui, alcătuit din băețași de zece sau de unsprezece ani, de copilași și fetițe din mahalaua Saint Marceau, aparținând „societății“ petecarilor și a tăbăcarilor și cari,

în ceia ce privea dorințele lor cele mai voluptuoase cea mai mare era de a posedea un bănuț de cinci, — care să fie cu adevărat al lor, — pentru a-și cumpăra un bastonaș de zahăr, o păpușe de carton sau o gravură de Epinal care să înfățișeze câțiva soldați.

Dar, în sfârșit, „societatea“ aceasta atât de misterioasă, în potriua căreia bietul preot se ridicase de atâtea ori cu violență, citând o sumedenie de părinți ai bisericei, „societatea“ aceia era acum la doi pași de dânsul. Abatele Moulin, n'avea decât să introducă un deget și să arunce o privire, prin draperia aceia grea de catifea spre a vedea „societatea“ aceasta faimoasă și s'o surprindă în sânul plăcerilor care o duc la pierzanie.

Să mărturisim deci păcatul, — o! foarte neînsemnat, — al abatelui Moulin. Curiozitatea îl birui. Privi prin crăpătură, între cele două perdele și văzu priveliștea aceasta extraordinară:

Un salon strălucitor de lumină. Două sute de femei care stăteau cu spatele la el, — erau unele spete foarte frumoase, trebuie să fim drepți, — așezate pe niște scaune greoaie de aur și strânse întocmai ca sardelele. La dreapta și la stânga, sub baldachinurile ușilor un mare număr de bărbați cu pieptarele scrobite, cu fețele triste și obosite, toți în picioare, îngrămădiți și ei ca niște scrumbii. Și colo, în fața căminului, întorcând spatele unui bust delicios de Pajou, — acela al ma-

reșalei de Capdecamp, care se bucurase de favorurile lui Ludovic al XV-lea și al cărnii soț, ilustrul mareșal, a fost așa de strașnic bătut de Frederic cel mare,—un individ izolat, mai urât decât toți ceilalți, cu o față negricioasă și rasă de cabotin, cu buzele strânse, debita cu niște gesturi de alcolic și o siguranță de vânzător de alifie pentru bățături, nu se știe ce proză fără formă, presărată cu calambururi învechite și de glume stupide asupra pescarilor, a bărbaților înșelați și a soacrelor.

Toți nenorociții aceștia ascultau un monolog!

Abatele Moulin, deși era sărac cu duhul, nu era cu toate acestea un om prost.

Mulțimea aceasta compactă, unde cele două sexe erau despărțite,—ca la catehism,—mirosul acesta greșos de parfumuri, de flori veștede și de carne omenească și mai ales frământările și strâmbăturile oribile, ale îndepărtatului saltimbane, îi pricinuiră o groază nespusă. Iși retrase degetul dintre cele două perdele, care se închiseră din nou hermetic.

Cât de mult l'ar fi mirat cineva pe bunul preot, dacă i-ar fi spus că toți oamenii aceștia îngrămădiți în salonul vecin, erau în așa hal de plictisiți și de desgustați unii de alții și că găseau așa de obositoare convorbirile lor, încât preferau încă discuțiunilor lor, monologul acesta prostesc și că imbecilul care îl recita nemulțumit de cei patruzeci de

mii de franci pe care îi câştiga la teatrul lui, cerea să fie plătit cu cinci sute de franci pe seară și pretindea încă să fie menajat și respectat și să i se facă complimente nesfârșite.

Atunci, abatele Moulin ar fi găsit într'adevăr că banii se aruncă pe fereastră și s'ar fi indignat gândindu-se la mizeria sârmanilor lui petecari.

Dar o ușe se deschise și abatele se află în prezența marchizului Capdecamp.

O! ce superb era marchizul cu toată vârsta lui de cincizeci de ani și câteva luni. Puțin cam fardat, e drept, cu câteva răsfrângeri cărunte pe barbă și cu câteva zbârcituri dedesubtul ochilor. Dar ori cum, era superb, avea o ținută mândră și o prestanță de adevărat gentilom. Și ce mai nas! Nasul lui Francisc I, așa cum l'a zugrăvit Titian în portretul care se află în muzeul Louvre-ului. Și apoi, vorbeam âdineaori de plastroane de cămașe. Iată un om care era cuirasat cu scrobeală. O adevărată banchiză, pur și simplu se găsea în vesta lui. O Siberie străbătută de cordonul negru al monoclului! Anumiți snobi își spală cămașile la Londra. E învechită azstăzi moda asta! Marchizul își trimetea rufăria la New-York unde la spălătorii sunt întrebuițați lucrători chinezi cari sunt considerați ca cei dintâi de pe glob.

Sârmanilor eleganți, veți putea implora cât de mult pe spălătoreasa voastră, să-i faceți curte chiar, — există unele spălătorese încân-

tătoare, — nu veți obține cu toate astea nici odată, strălucirea aceasta, puritatea aceasta de zăpadă. În fața plastronului domnului de Capdecamp, erai nevoit să cobori privirea, de teama ophtalmiei.

După o înclinare ușoară a capului, foarte rece, probabil ca să nu distrugă economia plastronului său strălucitor :

— Ce dorești, părinte?.. întrebă marchizul cu o voce nasală și impertinentă.

Hotărât, gentilomul dispăcea mult abatelui Moulin. Fusese lăsat să aștepte, și nu dorea să întârzieze. Ca atare nu se purtă cu mânuși ca să explice scopul vizitei lui, nobilului senior, și îi povesti repede, cu brutalitate chiar toată afacerea. „Renaudel... Fostul d-tale bancher... Toată lumea a fost despăgubită... Iată cecul... Un milion, etc. etc.

Și chitanța mea, dacă ești bun, domnule marchiz ?“

Deși se înroșise până în vârful urechilor, dela primele cuvinte, domnul de Capdecamp voia să pară cu sânge rece, să opună nepăsarea unui dandy, asprimei plebeiene a preotului. Iși vârâ monoclul în ochi, cercetă cu atenție cecul ca pentru a se asigura că era reglementar, îl îndoi în patru, îl băgă în buzunarul vestei, iscăli chitanța pe colțul unei mese și o dădu abatelui, cu vârful degetelor.

Preotul îl salută gata să plece, când deodată istovit de sforțare și de emoție, nobilul acesta purtat prin lume, căzu mai mult de

cât se trânti într'un fotoliu; și, cu coatele pe genuchi, cu fruntea în mâini, îngână cu o voce dureroasă, plângătoare, mâhnită:

— Prea târziu!.. Prea târziu!..!

— Dumnezeu mare! Domnule marchiz,..
Ce ai? strigă vicarul mirat la culme.

Dar domnul de Capdecamp se ridică dintr'o săritură, cu fața împurpurată de mânie și plimbându-se cu pași mari în odaie:

— Ah! da, spuse el cu o furie amarnică, hoțul ăsta restituie ceiace a luat! Indemni-zează pe victimele lui; escrocul și falsifica-torul ăsta!.. Cu dobânzile cuvenite... Căci mi-a-duc aminte că suma pe care mi-a luat-o era departe de a fi așa de mare... Și d-ta părinte care faci comisioanele lui, te așteptai, fără indoială, că am să te însărcinez să prezinți individului Renaudel, toate complimentele mele pentru fapta asta frumoasă a lui... Renunță te rog, la speranța aceasta și spune din po-trivă, din partea mea acestui ticălos că nu te reabilitezi așa de ușor și că, — în ceiace mă privește pe mine, — n'a reparat nimic din răul pe care l'a făcut, că-l consider mereu ca pe cel din urmă ticălos, și că n'am pentru el decât ură și dispreț.

Marchizul spunega și înaintă spre abate care se retrase spre zid:

„Un milion!.. strigă el privind pe preot în ochi.. Mă sinchisesc prea puțin de milionul lui! Am douăsprezece... Milioanele domnișoarei Mardok, adevă ale doamnei marchize de Cap-

decamp, care dă în seara asta o serbare delicioasă și a cărei toaletă va fi descrisă mâine în douăzeci de ziare... Și banii soției mele, auzi d-ta? sunt ca și banii lui Renaudel, sunt bani furati!.. Un milion! Ce vrea să fac cu milionul lui?... oare pot răscumpăra fericirea mea cu el?..

Ah! nu mai era corect de fel, domnul marchiz.

„Francheta mea te miră, nu e așa?... Cu atât mai rău! Lucrurile acestea pe care ți le spun le am de prea multă vreme pe inimă.. Trebuie să izbucnesc. Nu, dar e extraordinar. Renaudel ăsta, pungașul ăsta, care îmi înapoiază banii și care se crede chit acum.. Del E cert că până în ziua când m'a despuiat de averea mea prin furtul lui mizerabil, n'am trăit ca un prostănac.. Risipă și desfrânare așa numiți d-voastră viața asta. Noi o numim galanterie și dărnicie. Astea sunt viciile nobile, fleacuri de gentilom pe care de altfel d-voastră preoții ni le ertăți, când ne spovedim și noi odată pe an.. Am avut mâna larg deschisă, ca un om de condiție bună ce sunt, atâta tot.. Tocmai mă săturasem de viața asta de plăceri, mă gândeam să dispar și să-mi sfârșesc în tihnă zilele. Imi rămâneau câteva sute de mii de franci; cu ce să-mi plătesc ultimele mele datorii și să mă retrag, cu o pipă și cu o pușcă de vânatoare la o moșioară pe care o am și azi încă în Mayenne.. Așa eram să fac, imi dădusem chiar cuvântul.. De-odată

Renandel o șterge, și iată-mă fără nici un ban, cu douăzeci de creditori agățați la soneria mea... Ce era de făcut? La patruzeci și șapte de ani, nu te înrolezi în armată în Africa.. Să muncești!... Ei așa!... Și la ce bun? Și apoi, așa fi putut oare?... Am fost laș... am căutat să văd dacă mi-a mai rămas ceva de vânzare, ceva de amanetat la vreun cămătar, și am găsit numai decât, obiectul acesta de comerț, prada aceasta a spoliatorului.

Atunci, arătând cu mâna blasonul lui de familie :

„Imi rămânea doar asta, urmă domnul de Capdecamp. Și am avut milioanele fetei speculatorului, în schimbul coroanei de marchiz, deviza mea și leii și turnurile și toată șandramaua... Și sunt ginerile acestui Mardock, care a vândut contramărci în tinerețe care cu faimoasa lui „Banca Agricultorilor“, a golit ciorapii de lână ai lucrătorilor și ai țăranilor, a furat pe săraci, al acestui Mardok, în sfârșit care, dacă legile și justiția omenească n'ar fi un moft, ar trebui să fie la Nonméa în tovărășia lui Renaudel al d-tale și să mănânce din aceiași strachină de fasole!.. Să spui asta, te rog, domnului d-tale cu scrupule tardive și nu uita să-i mai spui că starea în care mă aflu este opera lui.. Și să nu dea din umeri; să nu spuie: „Bietul marchiz! O să se obișnuiască în cele din urmă..“ Iată sunt patru ani de când sunt însurat, și am mereu în gură amărăciunea oribilă a rușinei mele... Alții,

și mulți încă, au făcut la fel ca mine, fără îndoială, și dorm foarte liniștiți pe aceeași pernă cu fata unui hoț. Sunt aici câțiva din specia asta, aici, în salonul meu, îndărătul perdelei, amestecați cu prietenii soției mele. O droaie de parveniți și de rastaqueri... Mai sunt și alții însă cari nu și-au vândut numele, cari sunt ireproșabili și cu toate acestea au venit, astăzi, din fundul nobilului lor cartier, atrași de aur, pentru a vedea luxul, dintr'un simțământ de platitudine în fața averii și a-cestia au pierdut deasemenea dreptul de a mă disprețui, sau cel puțin să strige prea tare împotriva mea. Ce'mi pasă de altfel de părerea acestei turme josnice cu privire la purtarea mea? Nu mă mai gândesc decât la părerea oamenilor de onoare, vai! Și pe aceia o știu prea bine.

Marchizul se așezase din nou și abatele îl privea, înfiorat de durerea care îl copleșea.

„Un milion! reluă gentilomul cu un accent ironic. Poți să-ți plătești un capriciu frumos cu un milion. Cunoșc în Yonne, un castel istoric care o să fie pus în vânzare... O! e un castel în stil mare... Mansard și Le Nôtre, mă rog... Doamna de Capdecamp, care are un gust minunat ar dori mult să-l aibă, și toată cheltuiala nu s'ar ridica, — sunt sigur, — la opt sute de mii de franci... Ar fi galant din parte-mi, nu e așa? Să-i ofer marchizei acest dar regesc... Dar dânsa e destul de bogată pe când eu n'am decât acest biet milion. Mi-e

deci îngăduit să mă gândesc și puțin la mine... Din nefericire, nu e decât un singur lucru pe lume care mi-ar face plăcere, dar nu e de vânzare.

Atunci, ridicând din nou privirile, asupra bătrânului preot:

— Ascultă părinte... Am fost în timpul războiului din 1870 într'un regiment de zuavi, cu unul din verii mei, baronul Louis de Capdecamp, care e cu cincisprezece ani mai mare ca mine. Apartține unei ramuri foarte sărace a familiei noastre... Am cunoscut puțini oameni atât de bravi ca dânsul... Un curaj vesel... La Pathay când ne-am avântat în șarjea aceia vestită, m'a privit și mi-a strigat cu râsul lui à la Kleber: „Capdecamp, meru în frunte!...” Peste o clipă, căzu rănit, având brațul drept zdrobit. I s'a amputat brațul și a dobândit medalia militară, a cărei panglică n'o poartă însă, dintr'un simțimânt de umilitate; căci e foarte pios... Louis are astăzi șesezeci și cinci de ani. Trăește din venitul lui de trei mii de franci anual, și e prea mândru pentru ca să primească cel mai mic ajutor din partea familiei lui. Locuiește într'o odăiță din etajul al cincilea în strada Iacob, și, deși n'are decât un singur braț, își vede el însuși de casă și tot el își gătește mâncarea, astfel ca să poată da încă pe ici și pe colo câte o piesă de cinci franci nenorociților pe cari îi ajută din toată inima. Când ai să-l vezi, vecinic corect îmbrăcat, cu

mâneca goală a redingotei, îndoită la cot, când se duce în fiecare dimineață la ora opt la liturghie la Saint Germain des Près, vei spune, în fața ochilor săi de leu și a mustăței lui albe: „Iată onoarea care trece!..“ După trei luni dela căsătoria mea, la care n'a dat cel mai mic semn de viață, am întâlnit pe Louis în piața Concordiei și m'am dus spre el cu mâna întinsă. S'a oprit, s'a retras cu un pas înapoi, mi-a aruncat o privire grozavă,—mai mult tristă decât grozavă,—băgă în buzunarul hainei singura lui mână, și trecu pe dinaintea mea întorcându-și capul.. Ei bine, părinte, adăugă marchizul a cărui voce se schimbă într'un sughit de plâns,—singurul lucru care mi-ar face plăcere și pe care toate milioanele din lume nu mi-l pot da, e strângerea de mână a vărului Louis.

Și nefericitul marchiz își ascunse capul în mâini. În fața acestei dureri, — căci nu mai era vorbă acuma de ținută, de aere mari și de cămașă bine scrobită, și mândrul marchiz nu mai era decât un biet om, care plângea cu hohote, — abatele Moulin se simți profund mișcat.

Dar ce putea să spună în fața ireparabilului.

Totuși, peste câteva clipe, gentilomul se ridică de pe scaun, își luă batista, își șterse ochii și după o sforțare:

— Ți-am dat, spuse el, o priveliște foarte ridicolă. Scuză-mă părinte.. N'am nevoie, îmi

închipui, să-ți mai recomand ca să fii discret... De altfel, e virtutea obicinuită a preoților.. Am făcut rău apoi că am vorbit în termeni așa de aspri de Renaudel. Am fost prea neîndurat. Nu e vina lui, la urma urmei, dacă m'am căsătorit cu domnișoara Mardock... Numai că dânsul este foarte fericit că poate să-și descarce conștiința cu bani... Spune-i, te rog, că nu sunt supărat pe el și că-i urez noroc... Auguste are să-ți arate drumul.

Și marchizul sună cu nervozitate.

Venind la omul acesta căruia îi aducea un milion, abatele Moulin se gândise, după cum oricine își poate închipui, că și aici va căpăta o sumă frumoasă pentru săracii lui. Dar nu avu curajul să ceară nimic. Și apoi îi se părea că banii aceștia n'ar aduce noroc petecarilor lui.

Cu spatele la foc, în fața căminului înalt, în picioare sub blazonul lui vândut, marchizul de Capdecamp ședea nemișcat, cu ochii plecați, rușinat de accesul lui de desnădejde și de slăbiciunea aceasta a mândriei lui.

Abatele îl salută în tăcere și urmă pe camerist.

VI

Incheiere

— Unsprezece și un sfert!... Repede, birjar, în strada Clichy! spuse bătrânul vicar vizi-tiului, în timp ce eșea din palatul marchizului de Capdecamp.

Nu mai era nici o urmă de ceață afară. Iar luna plină strălucea pe un cer luminos și sonor, care se potrivea de minune pentru dăngănitul clopotelor de Crăciun.

Dar când abatele Moulin, istovit de oboseală și de foame, foarte turburat de asemenea de amintirea celor patru vizite pe care le făcuse, după ce urcă scara casei în care locuia, crezu, la început, când intră în odaia sa, că toată ceața din timpul serei, se adăpostise aci. Numai că ceața asta mirosea a tutun de Havana, și în cele din urmă, preotul sfârși prin a zări, în mijlocul acestui nor mirositor, pe falșul Yankee Adam Harisson, adecă Renaudel care mereu trântit într'un fotoliu, cu picioarele la sobă, fuma liniștit a opta țigară de foi.

— Iată și chitanțele d-tale, îi spuse abatele, care începu să tușească și deschise larg fereastra.

— Prea bine, părinte, răspunse fostul bancher, ridicându-se de pe scaun și încheiându-și ulster-ul; te scutesc să-mi raportezi discursurile ținute pe socoteala mea, de foștii mei clienți. M'ași teme că — cu toate efortările mele, să nu prea fie tocmai dovezi de considerație și de stimă... Vei găsi colo, dedesubtul cărții d-tale de rugăciuni, hârtia de o mie de franci pe care ți-am făgăduit-o... Suntem chiți... Cu toate astea, deși nu mai sunt de fel bogat, acuma, ți-am mai lăsat încă cinci napoleoni în plus, și iată pentru

ee... Nu pot să aduc băeşaşului meu, cutia de soldaţi de plumb cu pantaloni roşii, pe care mi-a cerut-o anul trecut; nu vreau să trezesc într'ânsul amintirile din copilărie... Aceasta însă mă mânăneşte.. şi mi-am spus, spre a mă mângâia puţin, că vei avea buna voinţă să cumperi, mâine dimineaţă, pentru o sută de franci jucării pe care le vei distribui micilor petecari din partea crăciunului american... Dar expresul nu aşteaptă... O ultimă strângere de mână, părinte şi încă odată îţi mulţumesc.

Şi fără să-i îngăduie abatelui Moulin, să-l reconducă, omul acela straniu, plecă, fără să mai spună un cuvânt.

Rămas singur, preotul se așeză la fereastră și căzu pe gânduri câteva clipe. Dânsul nu era cătuși de puțin pesimist. În seara aceasta, în care trecuseră atâtea sume mari, în mâinile lui, dobândise dovada că gloria, sănătatea, iubirea, onoarea, — totul ce valorează în sfârșit osteneala de a trăi, — nu se cumpără cu bani, și, în naivitatea sufletului său, își făgădui să i mulțumească Domnului că lucrurile stau astfel; — în timp ce-și va oficia liturghia la miezul nopții.

— SFÂRSIT —

Biblioteca „**CLIFE DE UITARE**“ este răspândită în tot cuprinsul României Mari și e citită cu plăcere de toți ceeace vor să-și hrănească sufletul cu o literatură aleasă scrisă de autor bine cunoscut și apreciat în cercurile literare.

Formatul practic și execuția elegantă a acestei biblioteci, o face să fie o podoabă a colecționarilor de literatură bună.

Au apărut următoarele volume :

- No. 1 *H. de Balzac* „Când moare Iubirea“, roman.
- » 2 *N. Rădulescu-Niger* „Dateria“, roman.
- » 3 *François Coppée* „Iubirea Invingătoare“, roman.
- » 4 *H. Sienkiewicz* „Micul Lăutar“, nuvele traduse de *N. Rădulescu-Niger*.
- » 5 *N. Rădulescu-Niger* „Suharea la Dom' Tănase“, scene din viața dela mahala.
- » 6 *N. Rădulescu-Niger* „Copilul Rușinei“, romanul unei femei pierdute.
- » 7 *N. Rădulescu-Niger* „Dascălul“, romanul unui vrăjitor.
- » 8 *Guy de Maupassant* „Femeea Plăcerilor“, traducere de *N. Rădulescu-Niger*.

Lei 2 ex. în toată țara

MARELE EMILE ZOLA

IN ROMĂNEȘTE:

Romanul Vis de Iubire, datorit penei acestui ilustru scriitor, care, apărând în 1916, pentru prima oară în românește a stârnit mare entusiasm printre iubitorii de literatură aleasă, reapare din nou în edițiunea II-a.

Dăm aci mai jos, câte-va pasagii din sfârșitul acestui roman, pentru ca cei ce încă nu l'au citit să-și poată face idee de conținutul lui sublim.

„In timpul acesta, Angelica și Felician, în-genunchiați, ascultau cu evlavie liturghia, care însemnează săvârșirea misterioasă a căsătoriei lui Isus cu Biserica. Fiecăruia i se dase în mână câte o lumânare aprinsă, simbolul conservării virginității, dela botez și până acum. După tatăl nostru, cununații rămaseră sub patrafir, semn de supunere, de pudoare și de modestie, în vreme ce preotul, stând în picioare în partea dreaptă a altarului, citea rugăciunile prescrise. Țineau mereu candelarele aprinse, ceea ce însemna că trebuie să te găn-

dești și la moarte, chiar în mijlocul bucuriilor nunții. Și se sfârșise, jertfa se făcuse, preotul care slujea plecă, urmat de ajutorul său, de cei cu cădelnițele și de acoliți, după ce se rugase lui Dumnezeu să-i binecuvânteze pe soți, spre a vedea trăindu-le copiii și înmulțindu-se până la a treia și a patra generație.

În clipa aceasta, catedrala întregă răsuna de bucurie. Orgele intonară imnul triumfal, cu atâta tărie, încât vechia clădire tremura. Infiorată, mulțimea era în picioare, înălțându-se ca să vadă; femeile se urcau pe scaune, șirurile de capete se îndesau unele într'altel, până în fundul capelelor negre de pe margini; și tot poporul acesta zâmbea, cu inima zvâcnindă. Miile de lumânări, în acest adio final, păreau că ard mai sus, lungindu-și flăcările care păreau niște limbi de foc ce făceau să tremure bolțile. Câteva ultime osanale se înălțară printre flori și verdețuri, în mijlocul luxului de podoabe și de vase sfinte. Deodată însă poarta cea mare de sub orge, deschisă de perete, găuri zidul sumbru al bisericii. Se vedea în dișineța limpede de Aprilie, soarele vioi de primavară, piața Mănăstrei cu casele ei albe vesele; acolo o altă mulțime îi aștepta pe cei doi soți, și mai numeroasă și mai nerăbdătoare, agitată mai din'nainte prin gesturi și aclamațiuni. Lumânările pătiseră, orgile acopercau cu bubuitul lor zgomotele din stradă.

Cu un pas încet, între îndoitul gard de

credincioși, Angelica și Felician se îndreptară spre poartă. După biruință, visul se isprăvea, se îndrepta spre casa de colo spre a intra în realitate. Și-și mieșora pasul, privea înaintea ei casele pline de activitate, mulțimea sgomotoasă, tot ceea ce o chema și-o saluta. Slăbiciunea-i era așa de mare încât soțul său trebuia să o conducă mai mult pe sus. Cu toate acestea, zâmbea într'una, se gândea la casa aceea princiară, plină de bijuterii și toalete de regină, unde o aștepta camera nupțială, îmbrăcată toată în mătase albă. O înăbușală o opri locului, apoi avu puterea să mai facă câțiva pași.

Privirea ei se isbise de inelul ce i-l pusese în deget, și surâdea la simbolul acesta al legăturii eterne. Atunci în pragul porții celei mari, înaintea treptelor ce scoborau în piață, șovăi. Nu mersese oare până la capătul fericirii? Nu acolo trebuia să se sfârșească plăcerea de a trăi? Se ridică printr'o ultimă sfortare, și-și lipi gura de gura lui Felician. Și dându-i sărutul acesta, muri.

Moartea însă nu era tristă. Monseniorul, cu gestul lui obișnuit de binecuvântare pastorală, ajută sufletul acesta să se mântuiască, el însuși simțindu-se liniștit, reîntors în neantul divin. Soții Hubert, iertați, reluându-și viața din'nainte, li se părea că se sfârșește un vis. Toată catedrala, tot orașul era în sărbătoare.

Orgele bubuiau și mai tare, clopotele sunau cât puteau, mulțimea aclama perechea amo-

roasă în pragul bisericii subț gloria soarelui de primăvară. Era un zbor triumfal; Angelica, fericită, curată, luată în cursul împlinirii visului său, răpită de întunecatele capele romane cu înflăcărătele lor bolți gotice, printre rămășițele de aur și de pictură, în paradisul legendelor.

Felician nu mai ținea în brațe de cât un lucru de nimic, foarte dulce și foarte drăgăstos, o rochie de mireasă lucrată toată în danțele și în perle, un pumn de fulgi ușori, calzi încă, de pasăre. De multă vreme, își da bine seama că posedă o umbră. Vedenia venită din nevăzut, se întorcea în nevăzut. Nu era decât o aparență care dispărea, după ce crease o iluzie. Totul nu e decât un vis.

Și, la capătul fericirii, Angelica dispăruse odată cu expirarea unui sărut.

